

İsrail ve Türkiye'nin Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması *

Comparing the Education Systems of Israel and Türkiye

Metin KARTAL **

Öz

Bu çalışmada, son yıllarda okul-temelli ve bölge-temelli bir yönetim anlayışını benimseyen İsrail ile merkezi yönetim özellikleri gösteren Türkiye'nin eğitim sistemlerindeki benzerliklerin ve farklılıkların karşılaştırmalı bir şekilde analizinin yapılması amaçlanmaktadır. Yapılan çalışmada, karşılaştırmalı eğitim araştırmalarında kullanılan farklı yaklaşımlardan (örneğin açıklayıcı, değerlendirici, dikey, örnek olay, problem çözme, tanımlayıcı ve yatay vb.) olan yatay ve tanımlayıcı yaklaşımları kullanılmıştır. Benimsenen karşılaştırmalı eğitim araştırması yaklaşımı çerçevesinde; karşılaştırılan ülkelere ilişkin temel siyasal bilgiler, okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve öğretmen eğitimi karşılaştırma sonuçlarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı eğitim, Türk eğitim sistemi, İsrail eğitim sistemi, PISA

Abstract

This study aims at comparing the Israeli, which has adopted a school-based and district-based administrative approach (decentralization) in recent years, and Turkish education system, which adopts the centralized education system in terms of their similarities and differences. In this study, the approaches of horizontal axis and descriptive, which are only two of the different approaches (such as descriptive, evaluative, vertical axis, case study, problem solving, descriptive and horizontal axis etc.) in comparative education research were used. Within the framework of the adopted approaches,

* Bu çalışma, 'YI408MB-Karşılaştırmalı Eğitim' dersi kapsamında hazırlanan raporun geliştirilmesi sonucunda üretilmiştir.

** Dr., Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Fakültesi, E-posta: c.metinkartal@gmail.com ORCID: 0000-0002-7201-6904

Atf için: Kartal M. (2025). İsrail ve Türkiye'nin eğitim sistemlerinin karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 61(61), 23-63. DOI: 10.15285/maruaeabd.1396162

the results regarding the compared countries are reported respectively in terms of the basic political information, preschool education, primary education, secondary education, higher education, and teacher education.

Keywords: Comparative education, Turkish education system, Israel education system, PISA

Summary

Introduction

Comparative education has its roots in ancient Greece, where philosopher Xenophon studied Iran's educational experiences. Plato drew inspiration from Xenophon's comparative material called as Symposium in his study titled as "The Republic." The field was established in the 19th century, and in the 20th century, economic depression, global conflict, and sociological advancements led to a more comprehensive approach to education. The first comparative education study in Türkiye, "Comparative Education," was conducted in 1967.

Comparative studies on Israel and Türkiye's education systems exist in national and international literature. However, there is a lack of articles addressing the education systems of Israel and Türkiye with a comparative educational research approach. International literature generally analyzes the components of the Israeli education system separately, but some studies address the entire system. Studies by Guri-Rosenblit, Klein-Avishai, Ophir, and Kro, Ayalon and Yogev, Al-Haj, Limor, and Troen have also examined the Israeli education system.

The literature review (Kara, 2001; Sağlam & Kürüm, 2005; Kilimci, 2006; Yazıcı, 2009; Uygun, Ergen, & Öztürk, 2011; Güven & Gürdal, 2011; Yaşar & Sözbilir, 2014; Altıntaş & Görgen, 2014; Yıldız, 2015; Kabaran & Görgen, 2016; Yılmazlar & Çavuş, 2016; Tokgöz & Hasan, 2017; Göçkan, 2019; Karadağ Yılmaz & Yeganeh, 2020; Tatan, 2021; Machmout, 2022) highlights the need for comparative education studies to understand the education systems of countries in the Middle East, particularly Türkiye. Comparing these systems with Türkiye's is not sufficient, as understanding the similarities and differences can provide a scientific perspective on future changes and contribute to the field of comparative education and the reader.

Method

In this study, it is aimed to collect qualitative data on the education systems of Israel and Türkiye for the sake of comparing them. The study has employed a qualitative research approach and is designed in descriptive research design. Descriptive research seeks to describe certain phenomena, facts, situations or conditions within their natural conditions and without any scientific manipulation (Lans & van der Voordt, 2012; Siedlecki, 2020; Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2020). On the basis of this research design, the study utilizes horizontal and descriptive approaches (Ültanır, 2000) among the comparative educational research methods (explanatory, evaluative, vertical, case study, problem solving, descriptive and horizontal) to examine the education systems of two countries. Within the framework of the adopted comparative education research

approach; basic information about the compared countries, pre-school education, primary education, secondary education, higher education, teacher education and the last three (2012, 2015, 2018) PISA research results of the countries subject to the study were included. Within the framework of these variables, as a result of the comparison of comparable data, similarities and differences regarding the education systems of the two countries were tried to be determined.

Results

The Israeli education system is divided into pre-primary, primary, secondary, and tertiary levels, with four different structures: secular-public, public, religious, independent, and Arab schools. In Türkiye, schools are diversified at the secondary level into state-run, boarding, imam hatip, and private schools. Secondary education is divided into various fields, such as science, social sciences, Anatolian, vocational and technical, Anatolian fine arts, sports, and open education high schools.

Discussion and Conclusion

Within the framework of the comparative analysis of the education systems of Israel and Türkiye in terms of similarities and differences, the following conclusions were reached.

Türkiye's education system follows a centralized national curriculum for diverse ethnic groups, unlike Israel's ethnic grouping method. Israeli education uses a cosmopolitan structure, while Türkiye's secondary education is divided into various fields. Both countries have public and private schools, with Israel categorized as religious and secular, while Türkiye's schools are classified based on curriculum content. The Israeli education system divides schools into secular, religious, and independent religious schools, while Türkiye's secondary education is divided into various fields. Israel's schools' open hours increase weekly and annually with educational level progress, while Türkiye's open hours remain unchanged despite increased education and academic content and intensity.

Israel started compulsory education earlier than Türkiye in 1949, including pre-school education for all individuals. Pre-primary education in Türkiye is only for students with special needs. The preferred structure of education levels varies between countries, with Israel having a unified single-structure education and Türkiye having a multi-structure model with formal, adult, and religious institutions.

In Israel and Türkiye, pre-service teacher education is conducted in schools within a university structure, with Israel also having faculties of education. In Türkiye, teacher education is conducted in relevant departments and programs under faculties of education, while secondary teachers are trained through teaching certificate programs. Graduates from programs outside the faculty of education must have a teaching certificate program. In Israel, prospective teachers must complete the induction year to obtain a bachelor's degree, while in Türkiye, the induction year begins after completing undergraduate programs.

The teaching profession in Israel is highly prestigious, surpassing other departments like law, medicine, and engineering, while in Türkiye, it ranks behind medical doctors, specialist physicians, and professors.

Giriş

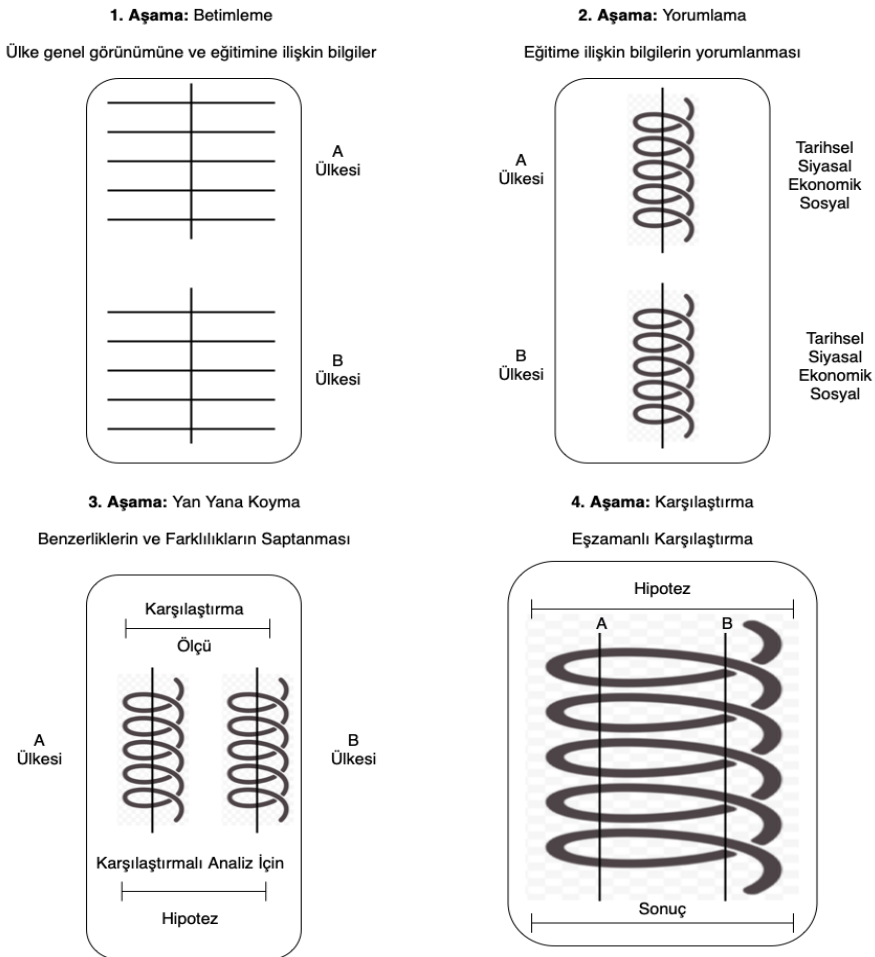
Karşılaştırmalı [eğitim] yaklaşımı, farklı disiplinlerde olduğu gibi eğitim bilimleri alanında da kullanılmaktadır. Bu bakımdan karşılaştırmalı yaklaşım herhangi bir disiplinle özdeşleştirilmemesine karşın geleneksel olarak tarih eğitiminin çağdaş bir parçası olarak gelişmiş ve bunun bir sonucu olarak tarih disiplinin temellerini içerisinde barındırmaktadır (Bereday, 1964). Bereday (1964) bu yaklaşımın, neden ‘eğitim tarihinin çağdaş’ olarak isimlendirilmediğini de sorgulamaktadır. Karşılaştırmalı yaklaşım sosyoloji, antropoloji, ekonomi, istatistik, matematik, fizik ve biyoloji gibi geniş bir disiplin yelpazesinden yararlanmaktadır. Bu açıdan karşılaştırmalı eğitim doğası gereği disiplinlerarası bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. İlerleyen yıllar içerisinde karşılaştırmalı yaklaşım eğitim bilimleri alanında eğitim felsefesi, eğitim tarihi ve eğitim sosyolojisi ile birlikte gelişmiş ve Amerika’da bir bilim dalı olarak kendisine eğitimin temelleri (foundations of education) alanında yer bulmuştur (Bereday, 1964). En basit tanımıyla karşılaştırmalı eğitim, eğitim sistemleri arasında benzerlikleri ve farklılıkları saptamak ve ulusların eğitim tecrübelerini belirli bir yaklaşımla kataloglamaktır. Bu benzer ve zıt renklere yola çıkarak karşılaştırma yapılan sistemlerin her birine ilişkin potansiyel olarak gelecekte fayda sağlayacak dersleri çıkarmak (Bereday, 1964; Anweiler, 1977) amaçlanmaktadır. Son olarak Dilthey (1988, Akt. Ültanır, 2000) “*karşılaştırmak, farkları ve benzerlikleri bulmak, eşit olan durumları saptamak*” olarak ifade etmektedir. Bu tanımlardan yola çıkarak karşılaştırma yapan kişi hem içinde bulunduğu sistemi hem de inceleme amaçlı mercek altına aldığı sistemi kavrayarak iki farklı içeriğin karşılaştırmasını yaptığı söylenebilir.

Karşılaştırmalı eğitimin temelleri incelendiğinde epistemolojik kökenlerinin Antik Yunan’a kadar gittiği görülmektedir. Bu durum bir anekdotla şöyle aktarılmaktadır. Antik Yunan feylesoflarından ve eğitimcilerinden olan Xenophon, İran’a gözlem amaçlı ziyaret gerçekleştirmiştir. İran ziyaretinden edinmiş ve etkilenmiş olduğu yönleri ve izlenimleri kitaplaştırmıştır. Xenophon tarafından kaleme alınan Symposium isimli kitaptaki karşılaştırmalı bilgilerden esinlenen Platon ise tarihe meydan okuyan o meşhur “Devlet” isimli eserini hazırlamıştır (Ergün, 1985). Karşılaştırmalı eğitimin bilimsel bir disiplin olarak var olmasının temelleri ise 19. yüzyılda yapılan çalışmalarla oluşturulmuştur (Kazamias ve Schwartz, 1977). 20. yüzyıla gelindiğinde yaşanan ekonomik buhran, dünya savaşı ve sosyolojik gelişmeler eğitimin daha evrensel düzeyde ele alınması fikrini gündeme getirmiştir. Bu yüzyılda Sadler (1900), Hans (1959), Bereday (1964), Noah ve Eckstein (1969) gibi araştırmacılar karşılaştırma eğitim temalı çalışmalar yapmışlardır.

Karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının Türkiye’de görece daha geç bir tarihte başladığı söylenebilir. Türkiye’de yapılan ilk çalışma 1967 yılında Fatma Varış, Joseph Lauwerys ve Kenneth Neff tarafından yazılan “Mukayeseli Eğitim” başlıklı eseri olmuştur (Erdoğan, 2003; Machmout, 2022).

Karşılaştırmalı eğitimin farklı disiplinlerle olan etkileşimi sayesinde araştırmacılara geniş araştırma ufukları açmanın yanı sıra karşılaştırmalar sayesinde elde edilen bulgularla problemlere

çözüm önerileri getirebilmektedir. Yapılan karşılaştırmalı eğitim araştırmalarında hangi bilimsel araştırma yaklaşımı ve yöntemin nasıl kullanılacağı sorusuna verilecek yanıtın çerçevesi farklı karşılaştırmalı çalışmalar neticesinde ortaya konmuştur. Bereday (1964) bu çerçeveyi dört aşamada belirlemiştir: (1) Betimleme, (2) Yorumlama, (3) Yan yana koyma, (4) Karşılaştırma şeklindedir. Birinci aşamada, bir ülkenin eğitiminin genel görünümü ve eğitimine (ya da pedagojisine) ilişkin bilgiler belirli bir sistemde toplanmaktadır. İkinci aşamada, eğitim sistemine ilişkin elde edilen bilgiler yorumlanmaktadır. Üçüncü aşamaya gelindiğinde, karşılaştırılacak iki sistemin karşılaştırılabileceği ölçütler belirlenmekte ve iki ülke bu ölçütler çerçevesinde yan yana konmaktadır. Dördüncü ve son aşamada ise eş zamanlı yapılan karşılaştırma sonucunda hem karşılaştırmalı eğitim hem de karşılaştırılan sistemler hakkında geleceğe dönük bir çıkarım yapılmaktadır. Karşılaştırmalı eğitim çalışmalarında ve bu çalışmada izlenen aşamalar Bereday'den (1964) uyarlanarak Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Karşılaştırmalı Eğitimde Araştırma Aşamaları

Bu çalışmada, Bereday'dan (1964) uyarlanan araştırma aşamaları benimsenmiş ve bu doğrultuda karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, iki ülke çeşitli ölçütler doğrultusunda yan yana konulmuş ve bu ölçütler çerçevesinde benzerlikler ve farklılıklar saptanmıştır. Dördüncü ve son aşamada ise belirlenen ölçütler çerçevesinde saptanan benzerlikler ve farklılıklar ulusal ve uluslararası alanyazın ile tartışılmış ve geleceğe dönük çıkarımlarda bulunulmuştur.

Uluslararası alanyazın tarandığında, İsrail eğitim sisteminde yer alan bileşenlerin genellikle ayrı ayrı ele alındığı bir araştırma yönelimi görülürken İsrail'in genel eğitim sisteminin bir bütün olarak ele alındığı çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin Miller, Grant ve Pomson (2011) tarafından editörlüğü yapılan çalışmada İsrail eğitim sistemi kademeleri ve kademelere ilişkin eğitim politikaları ele alınmasının yanı sıra İsrail eğitim felsefesi de tartışılmıştır. Huebener (1954) tarafından İsrail'in kuruluş sürecinde benimsediği eğitim yapılanmasını ve politikalarını eleştiren bir makale yazıldığı görülmektedir. Guri-Rosenblit (2020) Klein-Avishai, Ophir ve Kro (2014), Ayalon ve Yogev (2006), Al-Haj (2003), Limor (1999), Troen (1992) tarafından yapılan araştırmalar İsrail eğitim sisteminin yükseköğretim kademesini kaleme almıştır. Horowitz, 2012; Wolff ve Breit (2012); Elboim-Dror ve Tlamim (2001), Iram ve Schmida (1998) tarafından yapılan araştırmalar ise İsrail eğitim sisteminin bütün kademelerini bir bütün olarak ele alan çalışmalardır. Diğer taraftan Argov (2016) İsrail eğitim sisteminde yer alan bireylerin beşerî sermaye olarak ülke ekonomisine yapmış oldukları katkı kademeler açısından analiz edilmiştir.

Ulusal alanyazın (Kara, 2001; Sağlam ve Kürüm, 2005; Kilimci, 2006; Yazıcı, 2009; Uygun, Ergen ve Öztürk, 2011; Güven ve Gürdal, 2011; Yaşar ve Sözbilir, 2014; Altıntaş ve Görgen, 2014; Yıldız, 2015; Kılıç vd., 2015; Kabaran ve Görgen, 2016; Yılmazlar ve Çavuş, 2016; Tokgöz ve Hasan, 2017; Göçkan, 2019; Karadağ Yılmaz ve Yeganeh, 2020; Tatan, 2021; Machmout, 2022) değerlendirildiğinde, araştırmacıların yoğunluklu olarak Avrupa kıtası ülkelerin (örneğin Almanya, Fransa, İngiltere) eğitim sistemleriyle karşılaştırma yaptığı görülürken; araştırmalardan bazıları Kuzey Amerika'da yer alan Kanada; bazıları Asya kıtası ülkelerin (örneğin Güney Kore, Hong Kong) eğitim sistemleriyle karşılaştırma yapılması ile Finlandiya ve Kosova gibi ülkelerin yanı sıra komşu ülkelerin (örneğin İran) eğitim sistemleriyle karşılaştırma yapıldığı saptanmıştır. Türkiye'nin hem Asya ile Avrupa arasında köprü olma özelliği ve Avrasya olarak metaforik bir köprü mana taşıması hem de jeopolitik konumundan ötürü farklı sosyo-kültürel özelliklere benzer ülkelere komşuluk etmektedir. Bu özelliklerinden ötürü ülkenin kültürel dokusunda görülen mozaik yapı eğitim açısından da hissedilmektedir.

Türkiye taşımakta olduğu Avrasya jeopolitik kimliğinin yanında politik tanım açısından Orta Doğu'da yer alan ülkeler arasında olduğu ifade edilmektedir (Mango, 1968; Sayari, 1997). Ancak Ortadoğu'da yer alan ülkelerin eğitim sistemlerini Türkiye'nin eğitim sistemiyle karşılaştıran çalışmaların yeterli olmadığı söylenebilir.

Ulusal alanyazın bir arada değerlendirildiğinde farklı araştırmacılar tarafından İsrail eğitim sistemini ele alan kitapların yayımlandığı görülmektedir. Ada ve Baysal (2013: 303-316) ve Evran (2020: 263-283) tarafından "İsrail Eğitim Sistemi" başlığıyla yayımlanan kitap bölümlerinde İsrail'in eğitim sistemi hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Ancak iki kitap incelendiğinde, İsrail

eğitim sistemi hakkında bir bölümü içeren kitapların başlıklarının *karşılaştırmalı eğitim* olmasında karşın bir ülke ile herhangi bir karşılaştırma yapılmadığı görülmüştür. Son olarak, Maya (2019) tarafından hazırlanan kitapta ise gelişmekte olan ülkelerin eğitim politikalarına yer verilmekle birlikte, söz konusu ülkelerin eğitim kademelerine göre okulların yalnızca akademik eğitim süreleri karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Yapılan karşılaştırmalı araştırmalar incelendiğinde araştırmaların herhangi bir karşılaştırmalı araştırma yaklaşımını (örneğin Bereday karşılaştırmalı araştırma aşamaları) benimsemeden karşılaştırma çalışmalarını yürüttükleri saptanmıştır. Bu bakımdan bu araştırma ulusal alanyazında karşılaştırmalı araştırma aşamalarını benimseyerek yapılan ilk çalışma özelliğinde olacaktır. Son tahlilde, siyaset bilimi alanyazınında orta doğu olarak nitelendirilen ve bu politik sınırlar içerisinde yer alan ülkelerin eğitim sistemlerine ilişkin benzerlikler ile farklılıkların saptanması ve bu karşılaştırmadan elde edilen bulgular ışığında eğitim sistemlerinin üzerine düşünülmesi ve gelecekte potansiyel olarak yapılabilecek değişikliklere bilimsel bakış açısı getirmesi hem karşılaştırmalı eğitim alanına ve eğitim bilimi okuyucularına küçük de olsa katkı getireceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı İsrail ve Türkiye'nin eğitim sistemlerini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Bu genel amaç çerçevesinde, karşılaştırmalı eğitim araştırmaları yöntemlerinden yatay ve tanımlayıcı yaklaşım benimsenerek ilk olarak, incelenecek olan ülkelerin eğitim sistemlerinin genel görünümü ve eğitim sistemlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ardından bu bilgiler çerçevesinde iki ülkenin eğitimine ilişkin çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. İki ülkenin yan yana bulunduğu üçüncü aşamada ise ülkelerin karşılaştırılmasında kullanılacak ölçütler; temel bilgiler, okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve öğretmen eğitimi olarak belirlenmiş ve bu ölçütler çerçevesinde benzerlikler ve farklılıklar saptanmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada, İsrail ve Türkiye'nin eğitim sistemlerine ilişkin nitel veriler toplanarak karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Çalışma nitel araştırma yaklaşımında olup betimsel araştırma deseninde desenlenmiştir. Betimsel araştırmalar belirli fenomeni, olguyu, durumu ya da koşulları kendi içinde bulunduğu doğal koşul içerisinde ve herhangi bilimsel manipülasyona maruz bırakmadan betimlemeye çalışmaktadır (Lans ve van der Voordt, 2012; Siedlecki, 2020; Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2020). Bu araştırma deseni temelinde iki ülkenin eğitim sistemlerinin incelenmesinde karşılaştırmalı eğitim araştırma yöntemlerinden (açıklayıcı, değerlendirici, dikey, örnek olay, problem çözme, tanımlayıcı ve yatay) yatay ve tanımlayıcı yaklaşımlar (Ültanır, 2000) kullanılmıştır. Benimsenen karşılaştırmalı eğitim araştırma yaklaşımı çerçevesinde karşılaştırılan ülkelere ilişkin temel bilgiler, okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve öğretmen eğitimine ilişkin karşılaştırmalı analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Bu değişkenler çerçevesinde, birbirleriyle karşılaştırılabilir türden verilerin karşılaştırılması sonucunda iki ülkenin eğitim sistemlerine ilişkin benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması

İsrail ve Türkiye'nin eğitim sistemlerini yatay ve tanımlayıcı bir yaklaşımla karşılaştırmayı amaçlayan bu araştırmada, araştırma verilerinin elde edilmesinde nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgusal nitelikteki bilgilerin analizini ve bu olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini (Şimşek ve Yıldırım, 2011) kapsamaktadır. Bu çalışma kapsamında yararlanılan veriler ilgili literatür ve internet taraması yoluyla elde edilmiştir. Verilerin toplanması sürecinde ülkelerin resmî kurumlarından (eğitim bakanlıkları, ulusal eğitim kurumları, üniversiteler vb.) ve uluslararası araştırma raporlarından yararlanılmıştır.

Doküman İnceleme Veri Setinin Oluşturulması

Bu araştırmada İsrail ve Türkiye'nin eğitim sistemlerinin okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve öğretmen eğitimi gibi açılardan karşılaştırılmasında kullanılacak dokümanlara ulaşmak için veri toplama kaynakları olarak; İnternet Arşivleri, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) açık internet arşivleri ve kaynakları, yükseköğretim programları ve internet arama motorları ile araştırmaya dâhil edilecek araştırmaları belirlemek için YÖK tez veri tabanı, TURCADEMY kitap veri tabanı, Thomson Reuters, ERIC (Educational Resources Information Center), SSCI (Social Sciences Citation Index), EBSCO Professional Development Collection, PubMed, and Francis, OmniFile Full Text Mega, ProQuest, Google Akademik, Scopus ve ScienceDirect, ProQuest Dissertation and Theses, EBSCO Psychology and Behavioral Sciences Collection, PsycInfo, WilsonWeb Education Full Text, WilsonWeb, WilsonWeb Social Sciences Full Text, CSA Sociological Abstracts, CSA Social Services Abstracts gibi veri tabanları kullanılarak detaylı bir tarama yapılmıştır. Ulaşılan dokümanlar arasından İsrail ve Türkiye'nin eğitim sistemlerinin karşılaştırılabilmesi için ülkelerin okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve öğretmen eğitimi gibi çalışmalara odaklanılmış ve raporlaştırılmıştır.

Doküman inceleme kapsamında yapılacak taramalar için anahtar kelimeler belirlenmiştir. Bunlar, İsrail eğitim sistemi (Israel education system), Türkiye eğitim sistemi (Turkish education system), İsrail yükseköğretim sistemi (Israel higher education), Türk yükseköğretim sistemi (Turkish higher education), İsrail öğretmen eğitimi (Israel teacher education/teacher education programs), Türkiye/Türk öğretmen eğitimi (Türkiye/Turkey/Turkish teacher education/teacher education programs) olarak ifade edilmiştir. Ulaşılan dokümanlar arasından İsrail ve Türkiye'nin okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve öğretmen eğitimi gibi boyutları konu edinen çalışmalar seçilmiş ve raporlaştırılmıştır.

Doküman incelemesi örnekleminde yer alan dokümanlar yapılan ön incelemenin ardından araştırmanın karşılaştırmayı yapmayı amaçladığı boyutlara göre sınıflandırılmıştır. Örnekleminde yer alan dokümanlar tarama tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Doküman inceleme için oluşturulan veri setine ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Doküman İncelemesi Yapılan Veri Setinin Türüne, Basım Yılına ve Yayın Yerine İlişkin Dağılımı

Yayın Yeri	Türü	Yılı	Doküman Sayısı (f)
Ulusal	Makale	1977-2020	18
Uluslararası			17
Ulusal	Kitap	1998-2021	11
Uluslararası			9
Ulusal	Rapor	2017-2020	5
Uluslararası			8
Ulusal	Politika Dokümanları ve Eğitime İlişkin Kanunlar	1961-2013	5
Uluslararası			6
Ulusal	İnternet Kaynağı	2019-2020	-
Uluslararası			7
Ulusal	Tez	2001-2022	5
Uluslararası			-
Toplam			91

Tablo 1'de verilen doküman inceleme veri seti incelendiğinde; incelenen dokümanların makale (ulusal f= 18; uluslararası f=17), kitap (ulusal f=11; uluslararası f=9), rapor (ulusal f=5; uluslararası f=8), politika dokümanları ve eğitime ilişkin kanunlar (ulusal f=5; uluslararası f=6), internet kaynaklarından (uluslararası f=7) ve tez (ulusal f=5) oluştuğu görülmektedir. Doküman inceleme yoluyla ulaşılan kaynaklara çalışmanın sonunda "doküman inceleme kaynakları" başlığı altında yer verilmiştir.

Verilerin Analizi

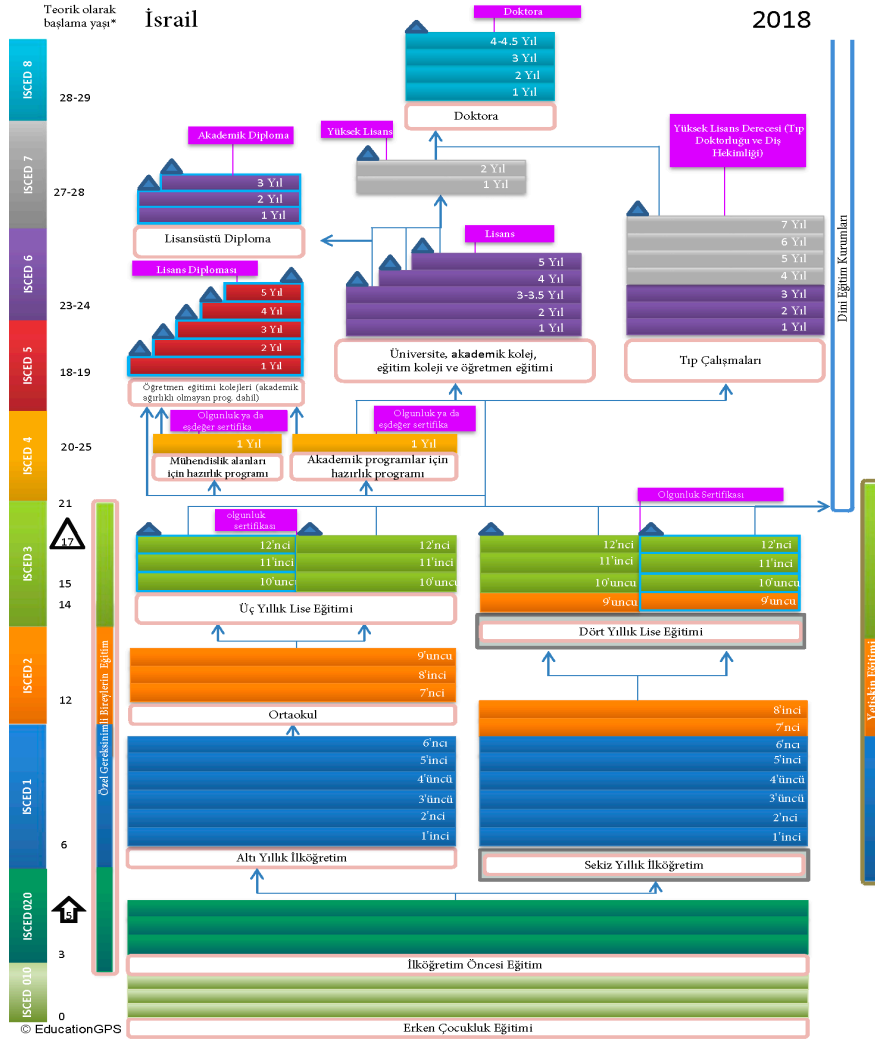
Doküman inceleme yoluyla elde edilen araştırma verileri betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. İsrail ve Türkiye'nin eğitim sistemlerinin karşılaştırılması için kullanılan ölçütler ilgili literatürün taranması sonucunda araştırmacı tarafından saptanmıştır. İlgili ülkelerin eğitim sistemleri, ülkelere ilişkin temel bilgiler, okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve öğretmen eğitimi karşılaştırma sonuçlarına göre incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Bu başlık altında İsrail ve Türkiye eğitim sisteminin genel görünümü, okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve öğretmen eğitimine ilişkin karşılaştırma bulguları tartışılarak sunulacaktır.

İsrail Eğitim Sisteminin Genel Görünümü

İsrail eğitim sistemi örgün, yetişkin eğitimi (yaygın) ve dini eğitim veren kurumlar olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. İsrail eğitim sisteminin örgütsel yapısı Türkçeleştirilerek Şekil 2'de verilmiştir.

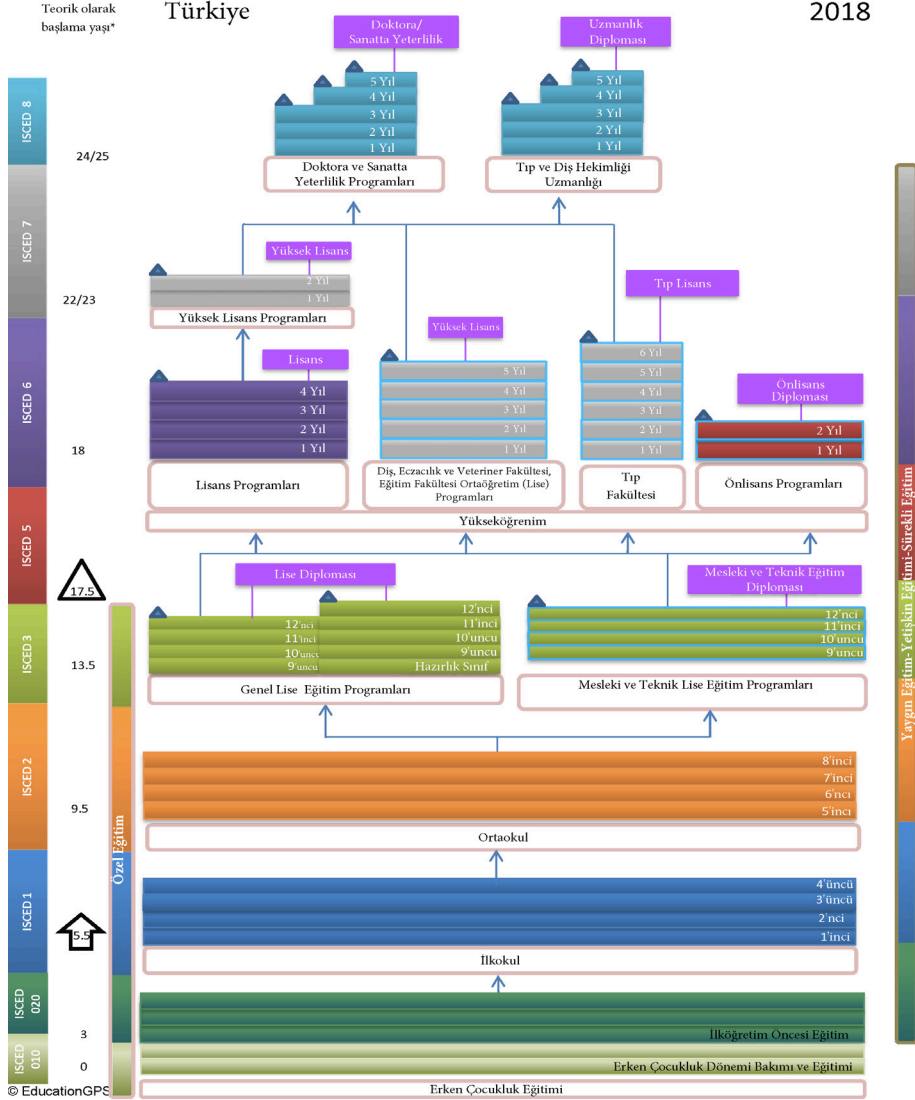

Şekil 2. İsrail Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

Kaynak: <http://www.oecd.org/israel/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Israel.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Eğitim Sisteminin Genel Görünümü

Türk eğitim sistemi, örgün ve yaygın eğitim kurumları (Oğuz, 2016) olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Türk eğitim sisteminin genel yapısı 1739 sayılı yasa ile belirlenmiştir. Türk eğitim sisteminin örgütsel yapısına ilişkin görünümü Türkçeleştirilerek Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Türkiye Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

Kaynak: <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=TUR>

İsrail ve Türkiye'nin Şekil 2 ve Şekil 3'teki eğitim sistemlerine ilişkin kademeler arası geçiş sistemleri ve yapısı karşılaştırmalı olarak incelendiğinde ilköğretim öncesi olarak adlandırılan okulöncesi eğitimin her iki ülkede de hemen hemen benzer bir yaşta (İsrail 5 yaş; Türkiye 5,5) başladığı görülmektedir. Ancak ilköğretim kademesine gelen bir öğrenci İsrail ve Türkiye'de farklı bir eğitim modelini tecrübe etmektedir. İsrail'de seçeceği ilköğretim kademesi türüne göre öğrencinin gelecekte hem ortaokul türünü hem de lise türünü belirlediği görülürken; Türkiye'de ise

temel eğitimin (ilkokul ve ortaokul) tamamlanmasının ardından merkezi olarak yapılan kademeler arası geçiş sınavı (liselere geçiş sınavı ya da merkezi yerleştirme sınavı) ya da adrese dayalı kayıt sistemi yerleştirme sonuçlarına göre öğrencilerin devam edecekleri lise türü belirlenmektedir. Millî Eğitim Bakanlığınca yapılan merkezi (liselere geçiş) sınav puanı ile öğrenci kabul eden lise türleri; fen, sosyal bilimler, proje uygulayan liseler ile mesleki ve teknik Anadolu liselerinin Anadolu teknik programları şeklinde belirlenmiştir.

İsrail ve Türkiye eğitim sistemi kademeleri bitirme sınavı açısından karşılaştırıldığında, İsrail’de bir öğrencinin lise derecesini alabilmesi için bir olgunluk sınavına girmesi gerekirken; Türkiye’de ise lise derecesini almak için herhangi bir olgunluk ya da benzeri bir sınava girilmesine gerek olmadığı anlaşılmaktadır. Benzer bir açıdan yükseköğretim kademesi incelendiğinde, İsrail ve Türkiye’de bir öğrencinin lisans, yüksek lisans ya da doktora derecelerini tamamlamak için herhangi bir sınava girmesine gerek olmadığı anlaşılmaktadır.

İsrail’in 1953 yılında çıkarmış olduğu Devlet Eğitim Kanunu’na (State Education Law) göre eğitim kademelerinde yürütülen haftalık ve yıllık eğitimlerin süreleri kademelere göre farklılık göstermektedir. Haftalık ve yıllık eğitim süreleri incelendiğinde, ilkokul ve ortaokul kısımları hariç liselerde haftada 6 gün, yıllık ise toplam 192 gün okullarda eğitim sürdürülmektedir (Abadzi, 2009; Maya, 2019: 85). Bunun yanı sıra, eğitim programlarının hazırlanması, yöntem ve içeriği merkezi idare tarafından belirlenmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda bu eğitim yönetimi yaklaşımı yerini okul-temelli ve bölge-temelli bir anlayışa bırakmıştır (Al-Yagon ve Margalit, 2001; Arar ve Abu-Romi, 2016) Yükseköğretim kademesine kadar olan zorunlu eğitim, Eğitim Bakanlığının sorumluluğu altında yürütülmektedir. Yükseköğretim kademesi için lisans ve akreditasyon yetkisi, başkanı Eğitim Bakanı olan yasal ve bağımsız bir idare olan Yükseköğretim Kurulu’na aittir (UNESCO, 2006). 1990 yılında çıkarılan Tam Gün Eğitim Yasasına (Long School Day Law) göre ise okul saatlerinin en fazla sekiz saat ya da daha az olmasına karar verilmiştir (Sprinzak, Segev ve Levi-Mazloum, 1996; Bentwich, 2014).

Türkiye’de ise kademelere göre yapılacak eğitimlerin saatlik, günlük, haftalık ve yıllık düzenlemeleri “okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği ile ortaöğretim kurumları yönetmeliği”ne göre düzenlenmektedir (Okulöncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 2014; Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013). Bu düzenleme çerçevesinde Türkiye’de tüm eğitim kademelerinde hafta 5 gün olmak üzere yılda toplam 180 gün eğitim yapılmaktadır.

İsrail ve Türkiye’de okulların açık kalma süreleri karşılaştırıldığında; İsrail’de eğitim kademesi ilerledikçe okulların hem haftalık hem de yıllık olarak açık kalma sürelerinin de arttığı görülürken; Türkiye’de kademelerin yükselmesi ve buna bağlı olarak artan akademik içerik ve yoğunluğa rağmen okulların haftalık ve yıllık açık kalma sürelerinde bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

İsrail ve Türkiye’nin Eğitim Sistemine İlişkin Veriler

İsrail eğitim sistemi, beş farklı etnik kökten gelen yaklaşık 2 milyon öğrenciden oluşmaktadır. Bu etnik kökenler Yahudiler, Araplar, Dürzi, Necef Arapları (Bedevi) ve Çerkez şeklinde sınıflandırılmaktadır. Eğitim Bakanlığı bu beş farklı etnik kökenden sorumlu bir şekilde hem okul yapılarını hem de öğretim

programlarını düzenlemektedir. Etnik kökenlerin eğitim sistemi içerisindeki sayısal dağılımları ise sırayla Yahudiler 1,358,538 (%75,5); Araplar 311,225 (%17,3); Necef Arapları (Bedevi) 96,364 (%5,4); Dürziler 32,343 (%1,8) ve son olarak Çerkez olarak adlandırılan etnik köken ise 500 (%0,0) şeklindedir (The Israel Ministry of Education, 2019). İsrail Eğitim Bakanlığı, ülkenin eğitim politikalarını ve eğitim yönetimini ülke düzleminde beş bölge şeklinde ele almaktadır. Son otuz yıl içerisinde İsrail eğitim sisteminin politik ve yönetsel anlayışı farklı bölgelerde bulunan okulları için artan özerklik ve ademi merkeziyetçilik (merkezin yokluğu) anlayışı ile yeniden yapılandırılmıştır. Kademeli bir şekilde merkezden bölgelere devredilen sorumluluklar ve yetkilendirmelerle birlikte bölgelerin kendi eğitim programlarını ve öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini geliştirmelerine olanak tanınmıştır (Al-Yagon ve Margalit, 2001; Arar ve Abu-Romi, 2016). İsrail eğitim sistemi okul kademelerine göre, ilköğretim öncesi (pre-primary), ilköğretim (primary), ortaöğretim (secondary) ile üçüncü ve son kademe olarak yükseköğretim (tertiary) olarak ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra İsrail'de okullar devletin kozmopolit yapısı göz önünde bulundurularak dört farklı yapıya ayrıldığı görülmektedir. Feldman ve Setiawan (2020) dört farklı okulu, laik-devlet okulları (Mamlachti); dini eğitim veren devlet okulları (Mamlachti dati); bağımsız dini eğitim veren okullar (Haredi ya da Atzmai) ve son olarak Arap okulları şeklinde sıralamaktadır. Bu okullara ek olarak yabancı bir ülkenin eğitim programının yürütüldüğü Demokratik Okullar da yine İsrail'de faaliyet göstermektedir. Bu okullar içerisinde İsrailli öğrencilerin en çok rağbet gösterdikleri okul türü ise dini eğitim veren-devlet okulları ile laik-devlet okullarıdır. Dini eğitim veren devlet okullarında, Ortodoks kökenli (çoğunlukla Siyonist ya da Modern Ortodoks) ailelerin çocukları eğitim görmektedir. Bu okullarda yoğun bir şekilde dini içerikli eğitim programları yürütülmekte, ayrıca gelenek ve görenekler vurgulanmaktadır (Feldman ve Setiawan, 2020). Bağımsız Din Okulları (Chinuch Atzmai okulları) ise neredeyse tamamen Tevrat çalışmalarına odaklanmakta ve laik konulara ilişkin çok az içerik sunmaktadır. Araplara yönelik düzenlenen okullarda ise Arapça dil eğitiminin yanı sıra, Arap tarihi, dini ve kültürünü içeren bir eğitim programı yürütülmektedir.

Türkiye'nin eğitim sistemi incelendiğinde İsrail eğitim sistemindeki okul kademelerine benzer bir şekilde okulöncesi, ilköğretim, ortaokul, lise ve son olarak yükseköğretim olarak ayrılmaktadır. Ancak İsrail'den farklı olarak okullar farklı etnik ya da dini kökenden gelen çocuklara yönelik farklı bir okul türü sunmamaktadır. Buna karşılık, Türkiye'de okul türleri ortaokul kademesinde devlet tarafından açılan ortaokul, yatılı ortaokullar, imam hatip okulları ile devlet tarafından denetlenen ve özel sektör tarafından açılan özel eğitim okullarının ortaokul kademeleri şeklinde çeşitlenmektedir. Türkiye'de lise kademesine karşılık gelen ortaöğretim ise fen, sosyal bilimler, Anadolu, mesleki ve teknik, Anadolu güzel sanatlar, spor, çok programlı, anadolu imam-hatip ve son olarak açık öğretim liseleri şeklinde farklı içerik ve ağırlıkta öğretim programı sunan okullara (Dönmez, 2015; Kılıç vd., 2015; Eurydice, 2019; MEB, 2015a) ayrılmaktadır. Her iki ülkenin farklı kademelerdeki okul yapılanması incelendiğinde hem Türkiye'de hem de İsrail'de okulların devlet ve özel olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. İsrail'deki okullar dini eğitim veren ve laik okullar olarak sınıflandırılırken, Türkiye'deki okulların ise ortaöğretimin her iki kademesindeki okullarda yürütülen öğretim programlarının içeriğine göre sınıflandırıldığı görülmektedir.

İsrail'de 1949 yılında çıkarılan Zorunlu Eğitim Yasası'nın (Compulsory Education Law) ve 1968 yılında hayata geçirilen okul sistemi reformunun getirdiği değişikliklere göre, zorunlu eğitim ilköğretim öncesi

kademesinde 5 yaşından başlayıp ortaöğretim kademesinde 17 yaşına kadar devam etmektedir (UNESCO, 2020). İsrail'de eğitim kanun gereği ücretsiz olarak verilmektedir (UNESCO, 2006; Bentwich, 2014).

Türkiye'de ise 'İlköğretim ve Eğitim Kanunu; Millî Eğitim Temel Kanunu' ve '1997 yılında 4306 sayılı' kanunda yapılan değişikliklerle sekiz yıllık (ilkokul+ortaokul) zorunlu eğitim Millî Eğitim Sistemi'ne getirilmiştir. Ardından 2010 yılı Millî Eğitim Şurası sonrasında alınan tavsiye karar doğrultusunda 2012 yılında çıkarılan kanunla birlikte zorunlu eğitim 8 yıldan 12 çıkarılmıştır. 1997 yapılandırmasında 5+3 (ilköğretim) şeklide uygulanan model, 2013 yapılandırmasıyla 4+4+4'e (ilkokul+ortaokul+lise) dönüştürülmüştür. Diğer bir ifadeyle bu yeni zorunlu eğitim uygulamasına göre eğitim sistemi 4 yıl süreli ilkokul (1., 2., 3., 4. sınıf), 4 yıl süreli ortaokul (5. 6. 7. ve 8. sınıf) ve 4 yıl süreli lise (9. 10. 11. ve 12. sınıf) eğitimi şeklinde kademelendirilmiştir. Okulöncesi eğitim ise 36 ayını tamamlayan özel eğitim ihtiyacı olan bireylere zorunlu olmuştur (Eurydice, 2019; MEB, 2015b; TUSEB, 2019). İki ülkenin eğitim sistemi, hayata geçirilen zorunlu eğitim politikaları çerçevesinde değerlendirildiğinde şu çıkarımları yapmak mümkündür: İsrail, Türkiye'ye göre daha önce zorunlu eğitime geçmiş ve hatta zorunlu eğitim ilkokuldan okulöncesine doğru genişletilmiştir. Buna göre, iki ülkenin okul kademeleri ve bu okul kademelerine göre yaş grupları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. İsrail ve Türkiye'de Okul Kademelerine Göre Yaş Grupları

İsrail		Türkiye	
İlköğretim Öncesi (Pre-Primary)	3-5 yaş	3-5 yaş (36-68 ay)	Okulöncesi
İlköğretim (Primary)	5-12 yaş ya da 6-14	6-9 yaş	İlkokul (Elementary)
Ortaöğretim (Secondary)	Ortaokul (Alt-Lower) Lise (Üst-Upper)	12-17 ya da 14-17 yaş	Ortaokul (Middle) Lise (High School)
Üçüncü Kademe (Tertiary)	20-25 yaş	18 yaş ve üzeri	Yükseköğretim (Higher Education)

Tablo 2 incelendiğinde, kademelere göre yaş aralıkları, İsrail'de ilköğretim öncesi 3-5; ilköğretimde seçilen okul türüne göre 5-12 ya da 6-14; ortaöğretimde (ortaokul ve lise) 12-17 ve son olarak üçüncü kademe, yani yükseköğretimin 20-25 yaş aralığında olduğu görülmektedir. İsrail'de lise kademesini tamamlayan öğrencilerin olgunluk sertifikasını almaları beklendiğinden yükseköğretime geçiş yaşında iki ile üç sene arasında bir fark görülebilmektedir. Diğer taraftan Türkiye'de okulöncesi 3-5; ilkokul 6-9, ortaokul 10-13; lise 14-17 ve son olarak yükseköğretimin 18 ve üzeri yaş olduğu görülmektedir. İki ülkenin kademelere başlama yaşında görülen farklılıklar eğitim sistemlerinde uyguladıkları farklı modellerden (İsrail 3+6/8+3+3; Türkiye 4+4+4) kaynaklanmaktadır. İsrail birleştirilmiş tek yapılı eğitim (birleştirilmiş alt (lower) ortaokul ve üst (upper) lise kademesi) kullanırken; Türkiye eğitim sisteminde tüm kademeler birbirlerinden bağımsız çok yapılı bir şekilde modellenmiştir.

İlköğretim Öncesi (Okulöncesi) Eğitim Kademesi

İlköğretim öncesi (okul öncesi) eğitimi Yahudi eğitim geleneğinde tarihi bir geçmişe sahip olup kökleri Orta Çağ'a kadar dayanmaktadır. Yahudi eğitim geleneğindeki ilköğretim öncesi eğitim, yıllar önce İbranicede oda anlamına gelen Heder'den esinlenerek geliştirilmiştir. Bu okulda 3-13 yaş arası

erkek çocuklara İbranice ve dini bilgiler öğretilmekteydi. Endüstri Devrimi'nin ardından dünyada eğitim sistemlerinde yaşanan bilimsel devrimlerle birlikte 20. yüzyılın ortalarında, İsrail okulları da modern anlamda bir okulöncesi eğitimi programı geliştirmeye başlamıştır. Bu gelişmeyle birlikte bu kademedeki üç alanda eğitim verilmiştir. Bunlar sosyal beceriler, İbranice, kültürel çalışma ve okuma-yazma alanları (Stateuniversity, 2020) şeklindedir.

Okul öncesi eğitim 3 yaşından 5 yaşına kadar olan çocuklar için eğitim ve öğretim hizmetlerini kapsamaktadır. Bu kademedeki zorunlu eğitim yaşı 5 olarak belirlenmiştir (Sprinzak vd., 1996; Bentwich, 2014). İsraili çocukların erken yaşta sosyalleşme ve dil gelişimleri için okulöncesi eğitim kademesi erken yaşta başlamaktadır. Okul programlarının tamamına yakını yerel yönetimlerce finanse edilmektedir. Dezavantajlı bölgelerdeki çocukların okulöncesi eğitim giderleri ve gereksinimleri Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz bir şekilde karşılanmaktadır. Bunlara ek olarak kadınlar tarafından yürütülen 'gündüz-bakım merkezleri (day-care center)' ve özel sektöre ait gündüz bakım merkezleri bulunmaktadır (Evrans, 2020). İlköğretim öncesi (okulöncesi) kademe öğrenme ortamına ilişkin örnek Görsel 1'de verilmiştir.

Görsel 1. İsrail'de bir ilköğretim öncesi öğrenme ortamı

Kaynak: <https://www.conservativetruth.org/article.php?id=4195>

İlköğretim öncesi eğitimde bireyin bilişsel becerileri (eleştirel düşünme, problem çözme, araştırma) ile yaşam becerilerini buluşturmaya imkân sağlayacak bir eğitim programı uygulanmaktadır. Bu programı çocukların yaşı ve gelişim seviyelerine uygun bir biçimde düzenleyerek yukarıda değinilen becerilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Sprinzak vd., 1996). Bu eğitim kademesi için belirlenen beceriler Evrans (2020) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: *Yaşam becerileri*; demokrasi, kadın-erkek eşitliği, farklılıklara saygı ve hoşgörü, Yahudi kültürünü evrensel kültürle birlikte öğrenme, sağlık, güvenlik ve trafik eğitimi, beden eğitimi, çocukların entelektüel gelişimi, ilgi ve meraklarını artırma ve son olarak yaşamda karşılaşılabilecek zorluklarla başa çıkma becerilerini içermektedir. Bilişsel beceriler ise bireysel çalışma, okuma-yazma alışkanlığı, bilimsel çalışma yapabilme, bilgiye ulaşma, seçme ve onu yeniden inşa etme becerilerini içermektedir.

Türkiye'nin okulöncesi eğitim kademesi incelendiğinde, okulöncesi eğitimin düşünel temellerinin *sibyan (mahalle) mekteplerine* dayandığı görülmektedir. Bu okul türünde de İsrail'in oda anlamına genel Heder okulunda olduğu gibi, dini eğitim verilmekteydi (Çelik ve Gündoğdu, 2007; Stateuniversity, 2020). Türkiye'de ilköğretim öncesi kademe için belirlenen yaş aralıkları erken çocukluk bakımı ve eğitimi için 0-3 (0-36 ay) yaştır. Bu yaş grubundaki çocukların bakım ve eğitimleri kreş ya da gündüz bakımevlerinde yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların eğitimleri ise özel eğitim anaokullarında ve zorunlu eğitim kapsamında yürütülmektedir.

Okulöncesi eğitim İsrail'de zorunlu olmasına karşın, Türkiye'de zorunlu değildir. Türkiye'de 10 Temmuz 2019 tarih ve 30827 sayılı "okulöncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği" ile okulöncesi kademesine başlama yaşı 36-68 ay olup bu yaş grubundaki çocuklarının eğitim aldıkları yer anaokulları olarak belirlenmiştir Aynı yönetmeliğe göre 57-68 aylık çocukların okulöncesi eğitimleri ise örgün ve hayat boyu okullar bünyesinde açılan ana sınıflarda yürütülmektedir (Eurydice, 2019; Okulöncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 2014; TUSEB, 2019).

Okulöncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nce (2014) okulöncesi kademe yapılacak etkinliklerin eleştirel düşünme, problem çözmeye, okuduğunu anlama, araştırma yapma gibi bilişsel, duyuşsal, psikomotor alanlardaki becerilerin kullanılmasını ve geliştirilmesini sağlayan çalışmalar olması vurgulanmıştır. Türkiye'nin ilköğretim öncesi (okulöncesi) kademesindeki öğrenme ortamına ilişkin örnek Görsel 2'de verilmektedir.

Görsel 2. Türkiye'de bir ilköğretim öncesi (okulöncesi) öğrenme ortamı

Kaynak: <https://bit.ly/3hPkp7t>

İsrail ve Türkiye'nin ilköğretim öncesi (okulöncesi) eğitim kademelerine ilişkin karşılaştırmalı analiz Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. İsrail ve Türkiye İlköğretim Öncesi (Okulöncesi) Eğitim Kademeleri Karşılaştırılması

Özellikler	İsrail	Türkiye
Okula Başlama Yaşı	3-5 yaş	3-5 yaş (36-68 ay)
Zorunlu / Zorunlu değil	Zorunlu	Zorunlu Değil (Özel Eğitim Öğrencileri Hariç)
Paralı/Parasız	Parasız	Parasız (Özel Okul Öncesi Eğitim Kurumları Hariç)
Kazandırılan Beceriler	Bilişsel (eleştirel düşünme, problem çözüme, araştırma) ile yaşam becerileri (demokrasi, kadın-erkek eşitliği, farklara saygı vb.)	Bilişsel (Eleştirel düşünme, problem çözüme, okuduğunu anlama, araştırma yapma), duyuşsal, psikomotor alanındaki beceriler
Okul Süresi	5 Gün	5 Gün
Eğitim Programlarının Hazırlanması	Merkezi ve Bölgesel İdare	Merkezi İdare

Tablo 3 incelendiğinde İsrail ve Türkiye'nin ilköğretim öncesi (okulöncesi eğitim) kademesinde okula başlama yaşı, eğitimin parasız olması ve kazandırılmak istenen beceriler bakımından benzerlikler olduğu görülmektedir. Ancak okulöncesi eğitim İsrail'de zorunluyken, Türkiye'de özel eğitim öğrencileri hariç zorunlu değildir. Diğer taraftan, İsrail'de eğitim süresi haftada altı, Türkiye'de ise beş gün olarak belirlenmiştir. Son olarak, eğitim programlarının hazırlanma süreçlerinde İsrail'de “merkezi ve bölgesel idare”nin, Türkiye'de ise yalnızca “merkezi idare”nin belirleyici olduğu bir yönetim anlayışı hakimdir.

İlköğretim Kademesi

İsrail'in eğitimi tarihsel açıdan değerlendirildiğinde eski dönemlerde Yahudi Krallığı olarak bilinen devlet sistemi içerisinde farklı ilköğretim modellerinin uygulandığı görülmektedir. Ancak, İsrail Devleti'nin 1948 yılında kurulması ve 1953 yılında çıkarılan Devlet Eğitim Kanunu ile birlikte ilköğretim tek bir çatı altında birleştirilmiştir. Mevcut eğitim sistemini Türkiye'den ayıran iki temel fark bulunmaktadır. Bunlar, ilk olarak laik bir okul anlayışından ziyade okullarda dini eğitime yer verilmesi; ikincisi ise ilgili kanunla birlikte eğitim dilinin İbranice olmasıdır. Yasayla birlikte eğitimde merkezileşmeye gidilmesine karşın İsrail'in kozmopolit bir din devleti yapısına sahip olmasından ötürü ülke içerisindeki sosyal problemlerin gerçek manada çözüme kavuşturulamadığı görülmüş ve ilerleyen yıllarda bu eğitim yönetimi anlayışından kademeli olarak uzaklaşmıştır. Ancak 1968 yılında çıkarılan “Okul Reformu Yasası” ile ilköğretim eğitim programlarının merkezine iki kavram alınmıştır. Bunlar, fırsat eşitliği ve İsrail toplumuna entegrasyondur (Huebener, 1954; Sprinzak vd., 1996; Stateuniversity, 2020).

İlköğretim kademesinin eğitim programları, düzenlenen yeni yasalar gereği diğer kademelerde olduğu gibi Eğitim Bakanlığı tarafından merkezi olarak hazırlanmak yerine okul temelli ve bölge-temelli olarak (Sprinzak vd., 1996; Al-Yagon ve Margalit, 2001; Arar ve Abu-Romi, 2016) hazırlanmaktadır. İlköğretim kademesi her İsrail vatandaşı için zorunludur ve eğitim parasız bir şekilde verilmektedir. İsrail ilköğretim kademesi öğrenme ortamına ilişkin örnek Görsel 3'te verilmektedir.

Görsel 3. İsrail’de bir ilköğretim (ilkokul) öğrenme ortamı

Kaynak: <https://www.timesofisrael.com/some-schools-set-to-reopen-as-israel-gingerly-steps-toward-normalcy/>

İlköğretim kademesinde derslerin ve derslere ayrılan zamanın organizasyonu %80 zorunlu ve %20 bağımsız (serbest seçmeli) olarak düzenlenmiştir. Öğretimin %80’lik zorunlu kısmında öğrencilerin ilköğretim kademesi boyunca alması gereken alanlara yer verilmiştir. Geriye kalan %20’lik serbest seçimlik kısımda ise öğrencilerin doğrudan kendi seçecekleri ya da okul tarafından belirlenen bir alanda derinlemesine öğrenme olanağı bulacakları bir düzenlemeye gidilmiştir (Sprinzak vd., 1996; Bentwich, 2014; NUFFIC, 2017; Stateuniversity, 2020).

İlköğretim kademesinin %80’lik dilimini oluşturan alanlara ilişkin dağılım Tablo 4’te verilmektedir.

Tablo 4. İlköğretim Kademesi Çekirdek Ders Listesi

Derslerin Alanları	Eğitim Programındaki Ağırlığı
(Yabancı) Dil(ler) Alanı	%20
Mantık-Sembolik İşlemler (Matematik) Alanı	%15
Çocuk Kültür Mirası Alanı	%10
Sosyal-İnsancı(l) (Hümanistik) Alan	%10
Bilim-Teknoloji Alanı	%10
Sanat Alanı	%10
Kinestetik-Beden Eğitimi Alanı	%5
Toplam	%100

İlköğretim kademesinde Tablo 4’te verilen konu alanları kapsamında öğrencilere şu derslerin verildiği görülmektedir: Bilim, matematik, coğrafya, tarih, İncil ve Talmud ³ (Yahudi kültürü ve geleneği). Dil alanında öğrencilere İbranice dili ve edebiyatı öğretilirken; yabancı dil olarak

³ Yesive Okulu’nda ya da Enstitüsü’nde; Yahudi örf, anane ve kültürüne ilişkin yürütülen eğitime verilen isimdir (Kaya, 2019).

İngilizce ve Fransızca 5. ve 6. sınıftan itibaren yabancı dil olarak İngilizce ve Fransızca öğretilmeye başlanmaktadır. Akademik becerilerin geliştirilmesine yönelik verilen derslerin yanı sıra öğrencilerin el becerilerinin geliştirilmesi amacıyla erkek öğrencilere yönelik ahşap ve metal işleri, kadın öğrencilere sanat atölyelerinde dersler verilmektedir (NUFFIC, 2017; Stateuniversity, 2020).

Türkiye'nin ilköğretim kademesinde yürütülen eğitim tarihsel açıdan değerlendirildiğinde, temellerin Mekatib-i İptidaiye'ye dayandığı söylenebilir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte eğitim alanında yapılan reformlarla birlikte Türkiye laik bir eğitim anlayışını benimsemiş ve eğitim sistemi de buna uygun yaklaşımla yapılandırmıştır. İlköğretim kademesi ilkökul ve ortaokul olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. İlköğretim kademesine ilişkin yasal çerçeve *Millî Eğitim Temel Kanunu (1973)* ve *İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961)* ile düzenlenmektedir. Buna karşılık İsrail'de ilköğretim kademesinin yalnızca ilkökuldan oluştuğu görülmektedir.

Türkiye'de ilköğretim kademesinin eğitim programları, diğer kademelerde olduğu gibi yasa gereği Millî Eğitim Bakanlığı tarafından merkezi olarak hazırlanmaktadır. İlköğretim kademesi her Türk vatandaşı için zorunludur ve eğitim parasız bir şekilde verilmektedir (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973; İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1961). Türkiye ilköğretim kademesi öğrenme ortamına ilişkin örnek Görsel 4'te verilmektedir.

Görsel 4. Türkiye'de bir ilköğretim (ilkokul) öğrenme ortamı

Kaynak: <https://www.setav.org/turkiyede-ogretmen-egitmeni-sorunu/>

İlkokul ve ortaokul kademelerinde verilmekte olan dersler zorunlu ve seçmeli olarak gruplandırılmıştır. İlköğretim kademesinde, haftanın belirli bir günü ya da günlerinde (haftaiçi) altıncı (6'ncı) ders saati '*seçmeli ders saatleri*' olarak belirlenmiştir. Geriye kalan diğer ders saatlerinde ise zorunlu dersler yürütülmektedir (TTKB, 2018). Türkiye'de ilköğretim (ilkokul-ortaokul) kademesinde okutulan zorunlu ders isimleri ve saatleri (TTKB, 2018) Tablo 5'te ve ilköğretim (ilkokul-ortaokul) kademesinde okutulan seçmeli ders isimleri ve saatleri (TTKB, 2018) Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 5. Türkiye İlköğretim (İlkokul-Ortaokul) Kademesi Zorunlu Ders Listesi ve Saatleri

Dersler	Sınıflar							
	İlkokul				Ortaokul			
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	10	10	8	8	6	6	5	5
Matematik	5	5	5	5	5	5	5	5
Hayat Bilgisi	4	4	3					
Fen Bilimleri			3	3	4	4	4	4
Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük								2
Yabancı Dil		2	2	2	3	3	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
Görsel Sanatlar	1	1	1	1	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1
Oyun ve Fizikî Etkinlikler	5	5	5	2				
Beden Eğitimi ve Spor					2	2	2	2
Teknoloji ve Tasarım							2	2
Trafik Güvenliği				1				
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım					2	2		
Rehberlik ve Kariyer Planlama								1
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				2				
Zorunlu Ders Toplamı	26	28	28	30	29	29	29	29

Tablo 5 incelendiğinde ilkokul kademesinde zorunlu olarak okutulan derslerin “Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler, yabancı dil, din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar ve müzik” olduğu anlaşılmaktadır. Hem ilkokul hem de ortaokul kademelerinde ders saati bakımından en yüksek ders saatine sahip olan derslerin ‘Türkçe ve matematik’ olduğu söylenebilir. Buna karşılık hem ilkokul hem de ortaokul kademelerinde ders saati bakımından en düşük ders saatine sahip olan derslerin ise ‘din kültürü ve ahlak bilgisi, güzel sanatlar ve son olarak müzik’ olduğu görülmektedir. Öte yandan hayat bilgisi; trafik güvenliği, insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi derslerinin yalnızca ilkokul kademesinde okutulurken, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük; beden eğitimi ve spor; teknoloji ve tasarım; bilişim teknolojileri ve yazılım, rehberlik ve kariyer planlama derslerinin ise yalnızca ortaokulda okutulmaktadır.

Tablo 6. Türkiye İlköğretim (İlkokul-Ortaokul) Kademesi Seçmeli Ders Listesi ve Saatleri

Ders Grubu		Ders Listesi	Haftalık Ders Saatleri			
Seçmeli Dersler	Din, Ahlak ve Değerler	Kur'an-ı Kerim (4)	2	2	2	2
		Peygamberimizin Hayatı (4)	2	2	2	2
		Temel Dinî Bilgiler (2)	2	2	2	2
		Okuma Becerileri (1)	2	2		
	Dil ve Anlatım	Yazarlık ve Yazma Becerileri (4)	2	2	2	2
		Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)	2	2	2	2
		İletişim ve Sunum Becerileri (1)			2	2
	Yabancı Dil	Yabancı Dil (Bakanlar Kurulu Kararı ile Kabul Edilen Diller) (4)	2	2	2	2
		Bilim Uygulamaları (4)	2	2	2	2
		Matematik Uygulamaları (4)	2	2	2	2
	Fen Bilimleri ve Matematik	Çevre Eğitimi (1)			2	2
		Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (2)			2	2
		Görsel Sanatlar (Resim, Geleneksel Sanatlar, Plastik Sanatlar Vb.) (4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
	Sanat ve Spor	Müzik (4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Spor ve Fiziki Etkinlikler (Alanlara Göre Modüller Oluşturulacaktır) (4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)	2/(4)
		Drama (2)	2	2		
	Sosyal Bilimler	Zekâ Oyunları (4)	2	2	2	2
		Halk Kültürü (4)	2	2	2	2
		Kent Kültürü (1)	2	2	2	2
		Medya Okuryazarlığı (1)			2	2
Hukuk ve Adalet (1)			2	2		
	Düşünme Eğitimi (2)			2	2	
	Seçilebilecek Ders Saati Sayısı	6	6	6	6	
	Serbest Etkinlikler					
	Toplam Ders Saati	35	35	35	35	

Tablo 5 ve 6 birlikte incelendiğinde İsrail ilköğretim kademesinden farklı olarak Türkiye'de ilköğretim kademesindeki derslerin ağırlıklarının herhangi bir ölçüte (konu-alanı vb. gibi) dayandırılmadığı ve sadece haftalık ders saatlerinin belirlendiği, ayrıca zorunlu derslerin İsrail'den farklı olarak herhangi bir alana göre gruplandırılmadığı, derslerin isimlerinin sıralanmasıyla yetinildiği görülmektedir. Diğer taraftan, Türkiye'de ilköğretim kademesindeki zorunlu dersler İsrail'den farklı olarak herhangi bir alan göre gruplandırılmadığı, bunun yerine ders isimlerinin sıralandığı görülmektedir. Buna karşılık, seçmeli derslerde alanlara göre bir gruplandırmaya gidilmiş ve bu gruplandırma doğrultusunda bir ders listesine, yani müfredata yer verilmiştir.

Tablo 5'teki derslerin saatlerinden yola çıkarak ilköğretim (ilkokul-ortaokul) programı incelendiğinde programda en fazla ders saatinin birinci olarak dil öğretimine, ikinci olarak matematik öğretimine ayrıldığı görülmektedir. Bu durum İsrail ilköğretim kademesine benzerlik

göstermektedir. Buna karşılık, İsrail ilköğretim kademesinde kültüre ilişkin derslerin yer aldığı görülürken; Türkiye’de ilköğretim kademesinde ise kültüre ilişkin derslerin (kent kültürü, halk kültürü) seçmeli ders listesinde yer aldığı ve zorunlu olmadığı görülmektedir.

İsrail ve Türkiye’nin ilköğretim eğitim kademesine ilişkin karşılaştırmalı analiz Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. İsrail ve Türkiye İlköğretim Kademelerinin Karşılaştırılması

Özellikler	İsrail	Türkiye
Kademeye Başlama Yaşı	5-12 ya da 6-14	6-9
Zorunlu / Zorunlu değil	Zorunlu	Zorunlu
Paralı/Parasız	Parasız	Parasız
Okul Süresi	Haftada 5 gün (Yılda 219 gün)	Haftada 5 gün (Yılda 180 gün)
Eğitim Programlarının Hazırlanması	Merkezi ve Bölgesel İdare	Merkezi İdare

Tablo 7 incelendiğinde İsrail ve Türkiye’nin ilköğretim kademesine ilişkin, okula başlama yaşı, zorun olup olmama durumu ve parasız okulöncesi eğitim durumlarının benzer olduğu görülmektedir. Ancak ilköğretim kademesine başlama yaşında görülen farklılık okulöncesi eğitim İsrail’de zorunluken; Türkiye’de zorunlu olmamasından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan İsrail’de eğitim süresi hafta da altı gün olarak belirlenmişken; Türkiye’de ise beş gün olarak belirlenmiştir. Son olarak İsrail’de eğitim programları merkezi ve bölgesel idare tarafından hazırlanırken; Türkiye’de ise merkezi idare tarafından eğitim programları hazırlanmaktadır.

Ortaöğretim Kademesi

İsrail eğitim sisteminde ortaöğretim kademesi iki kısımdan oluşmaktadır. Kademenin birinci basamağı alt (lower) kısımdan yani ortaokuldan; ikinci basamağı ise üst (upper) kısımdan, yani liseden oluşmaktadır.

Ortaöğretim kademesinde fen bilimleri ve beşerî bilimler alanında bir diploma verilmekte ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan eğitim programları uygulanmaktadır. Ortaöğretim kademesinde karma eğitimin yanı sıra, kadın ve erkek öğrenciler için ayrı ayrı düzenlenmiş Yeşva isimli okullar mevcuttur. İsrail’de iki farklı devlet okulu bulunmaktadır. Bunlardan ilki laik bir yaklaşımla geliştirilmiş eğitim programları sunan laik devlet okulları; ikinci ise dini bir yaklaşımla geliştirilmiş eğitim programları sunan din eğitimi devlet okulları şeklindedir (Israel-MFA, 2020).

Ortaöğretim kademesinin birinci basamağı olan ortaokul (alt-lower) kısmında, eğitim programlarının içerikleri ve bu içeriklere uygun dersler ilköğretim kademesine benzer bir şekilde düzenlenmektedir. Ortaokul kısmında verilmekte olan derslere (Sprinzak vd., 1996; Klein-Avishai, Ophir ve Kro, 2014; Guri-Rosenblit, 2020) ilişkin konu/alan listesi ve haftalık ders saati Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Ortaöğretim Kademesi Ortaokul Kısmı Ders Listesi

Konu - Alan	Haftalık Ders Saati
Arapça	15
İngilizce	12
İbranice	12
Matematik	14
Bilim ve Teknoloji	18
Arap ya da İslam ya da Hıristiyanlık ya da Dürzi Kültür Mirası	7
Tarih, Coğrafya, Beşerî ve Sosyal Bilgiler	16
Sanat	4
Eğitim ve Yurttaşlık (Birey ya da Toplum)	7
Beden Eğitimi	6
Toplam Ders Saati	111

Tablo 8 incelendiğinde, İsrail ortaöğretim kademesinin ortaokul kısmına ilişkin konu-alan ve haftalık ders saati dağılımları arasında en çok ders saatinin bilim ve teknoloji; tarih, coğrafya, beşerî ve sosyal bilgiler; Arapça ve matematik derslerine ayrıldığı görülmektedir. Öte taraftan en az ders saatinin ise Arap, İslam, Hıristiyanlık ve Dürzi Kültür Mirası; Eğitim ve Yurttaşlık (Birey ya da Toplum); Beden Eğitimi ve Sanat derslerine ayrıldığı görülmektedir. Bu bulgulara ışığında İsrail'in ortaöğretim kademesinin ortaokul kısmında matematik-fen ağırlıklı bir öğretim programı yürüttüğü söylenebilir.

Ortaöğretim (ortaokul kısmı) kademesi öğrenme ortamına ilişkin örnek Görsel 5'te verilmektedir.

Görsel 5. İsrail'de bir ortaöğretim (ortaokul kısmı) kademesi öğrenme ortamı

Kaynak: <https://www.timesofisrael.com/the-kids-are-not-all-right-expert-warns-and-that-spells-danger-for-israel/>

İsrail'de ortaöğretim kademesinin lise kısmında ise daha önce belirtildiği gibi iki farklı devlet okulu bulunmaktadır. Bu iki farklı okulda eğitim Musevi, Arap ve Dürzi kökenli çocuklara ayrı ayrı verilmektedir. Musevi çocuklara yönelik verilen derslere (Sprinzak vd., 1996) ilişkin konu/alan listesi ve haftalık ders saati karşılaştırmalı olarak Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Musevi Öğrencilere Verilen Lise Konu/Alan Listesi ve Haftalık Ders Saati

Konu/Alan	Ders Saati			
	Laik Devlet Okulu		Din Eğitimi Veren Devlet Okulu	
Musevi Eğitim				
İbranice	12		11	
İngilizce	9-11		9-11	
Arapça	3		3	
Matematik	9		9	
Doğa Bilimleri/Teknoloji	8		8	
İncil ve Tevrat Çalışmaları	9		20-26	
Tarih, Coğrafya, Beşerî ve Sosyal Bilgiler	8		8	
Seçmeli Ders	6		6	
Eğitim ve Yurttaşlık	7		7	
Kompozisyon Yazımı	2		2	
Beden Eğitimi	6		6	
Derin Öğrenme ve Yoğunlaştırılmış Çalışma için ayrılan saat havuzu	26-28	32-34	16-24	24-32
Toplam	107	113	113	121
	Genel	Teknolog	Genel	Teknolog

Arap ve Dürzi çocuklara yönelik verilen derslere (Sprinzak vd., 1996) ilişkin konu/alan listesi ve haftalık ders saati Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Arap ve Dürzi Öğrencilere Verilen Lise Konu/Alan Listesi ve Haftalık Ders Saati

Konu/Alan	Öğrenci Başına Düşen Ders Saati	
Arapça	12	
İngilizce	9-11	
İbranice	9	
Matematik	9	
Doğa Bilimleri/Teknoloji	8	
Arap ya da İslam ya da Hıristiyanlık ya da Dürzi Kültür Mirası	3-4	
Tarih, Coğrafya, Beşerî ve Sosyal Bilgiler	8	
Seçmeli Ders	6	
Eğitim ve Yurttaşlık	7	
Kompozisyon Yazımı	2	
Beden Eğitimi	6	
Derin Öğrenme ve Yoğunlaştırılmış Çalışma için ayrılan saat havuzu	25-28	31-34

Ortaöğretim kademesi öğrencilerin değerlendirilmesi ve mezuniyete yönelik koşullar Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Buna göre öğrencilere ulusal düzeyde üç farklı değerlendirme türü uygulanmaktadır. Bunlar sırasıyla “Ortaöğretim kademesi lise kısmının sonunda girilen ve Bargut olarak isimlendirilen olgunluk sınavı”; “İlköğretim ve orta öğretimin ortaokul kısmının sonunda ulusal ölçekli bir değerlendirme sınavı” ve son olarak “Ulusal ölçekli çoktan seçmeli bir okul-temelli değerlendirme” şeklindedir (Sprinzak vd., 1996; Israel-MFA, 2020). İsrail eğitim sisteminde uygulanan değerlendirme türleri kısaca şöyle açıklanabilir.

Türkiye'nin ortaöğretim kademesinde yürütülen eğitim tarihsel açıdan değerlendirildiğinde, temelleri Osmanlı Devleti'nde Fatih dönemine dayanmaktadır. Fatih Sultan Mehmet, Tetimme Medreseleri ile Mûsıla-i Sahn olarak adlandırılan ve ortaöğretim kademesine denk gelen medreseleri kurmuştur (Cicioğlu, 1985; Başaran, 1994; Akyüz, 2021). Osmanlı Devleti'nde günümüzde ortaöğretim kademesi denk gelen eğitimi veren okullar medreselerin orta kısımları ile Rüştiye, İdadi ve Sultaniler olarak adlandırılan Tanzimat okullarıdır. Dönmez (2015) bu okulların dikey ve müstakil biçimde kademelerin birbirinden habersiz ve birbirine kapalı şekilde kurulduğunu ifade etmektedir. Dönmez (2015) medreseleri eğitim içeriklerinin ezbere dayalı olarak Kur'an ve Arapça öğretimi ağırlıklı olduğunu ifade etmektedir. Diğer taraftan, Dönmez (2015) 1839 tarihli Tanzimat'a kadar Osmanlı eğitim sisteminde eğitimi kademeler (ilk, orta, yükseköğretim) ayırma gibi bir yaklaşımın olmadığını vurgulamaktadır.

Türkiye ortaöğretim kademesi 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu (1973) ve Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (2013) çerçevesinde düzenlenmektedir. Bu yasal mevzuatça ortaöğretim kademesi, ilköğretim kademesine (ilkokul ve ortaokul) dayalı dört yıllık örgün ya da yaygın eğitim veren genel ve mesleki ve teknik eğitim kurumları olarak tanımlanmaktadır (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973).

Ortaöğretim kurumları farklı lise türlerinden oluşmaktadır. Bunlar, fen, Anadolu, sosyal bilimler, güzel sanatlar, spor, Anadolu mesleki ve teknik, Anadolu imam-hatip, özel program ve proje uygulayan liseler (Anadolu imam hatip lisesi fen ve sosyal bilimler proje okulu vb. gibi) ve son olarak Özel Temel Liseler (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013) şeklindedir. Ortaöğretim kademesine ilişkin kurumların amaçları diğer kademelere benzer şekilde Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'nde (2013) bedenî, zihni, ahlâkî, manevî, sosyal ve kültürel nitelikler açısından geliştirmeyi, demokrasi ve insan haklarına saygılı olmayı, çağımızın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatmak gibi amaçlar belirlenmiştir. Ortaöğretim (lise) kademesi öğrenme ortamına ilişkin örnek Görsel 6'da verilmektedir.

Görsel 6. Türkiye'de bir ortaöğretim (lise) kademesi öğrenme ortamı

Kaynak: http://www.turkishclass.com/picture_21829?gid=1

Türkiye’de ortaöğretim kademesi, İsrail’de olduğu gibi fen bilimleri ve beşerî bilimler alanlarında diploma vermekte ve öğrencileri yükseköğretime hazırlayan merkezi eğitim programları (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013) uygulanmaktadır. İsrail’deki ortaöğretim kademesine benzer şekilde Türkiye de ortaöğretim kademesinde karma eğitimin yanı sıra, kadın ve erkek öğrenciler için ayrı ayrı düzenlenmiş liseler mevcuttur. Diğer taraftan yine İsrail eğitim sistemine benzer şekilde Türkiye’de liseler genel özellikleri bakımından üç farklı şekilde sınıflandırılabilir. Bunlar, birinci olarak laik bir yaklaşımla geliştirilmiş eğitim programları sunan genel (akademik) liseler (Fen, Sosyal, Anadolu, Güzel Sanatlar, Spor Liseleri); ikinci olarak mesleki ve teknik liseler (mesleki ve teknik Anadolu lisesi, mesleki ve teknik eğitim merkezleri, çok programlı Anadolu lisesi, özel eğitim meslek liseleri ve mesleki eğitim merkezleri) ve son olarak ise din temelli bir yaklaşımla geliştirilmiş eğitim programları sunan Anadolu imam-hatip liseleri şeklindedir.

Türkiye ortaöğretim kademesinde İsrail ortaöğretim kademesinde farklı olarak herhangi bir bitirme ya da olgunlaşma sınavı yapılmamaktadır. Buna karşılık, Türkiye’de ilköğretim kademesinden ortaöğretim kademesine geçiş ve kayıtlar üç farklı şekilde yapılmaktadır. Bunlar ortaokul veya imam-hatip ortaokulunu başarıyla tamamlayan öğrenciler, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından merkezi olarak düzenlenen geçiş sınavları (örneğin Liselere Geçiş Sınavı) ve/veya yetenek sınavları veya öğrencilerin ulusal adres veri tabanı (UAVT) doğrultusunda ikamet adres bilgileri esas alınarak yapılan yerleştirmeler şeklindedir (Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013).

İsrail ve Türkiye’nin ortaöğretim kademesine ilişkin karşılaştırmalı analiz Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. İsrail ve Türkiye Ortaöğretim Kademelerinin Karşılaştırılması

Özellikler	İsrail	Türkiye
Kademeye Başlama Yaşı	14-17	14-17
Zorunlu / Zorunlu değil	Zorunlu	Zorunlu
Paralı/Parasız	Parasız	Parasız
Kademe Tamamlama Sınavı	Olgunluk Sınavı (Bargut)	Uygulanmıyor
Okul Süresi	Haftada 6 gün (Yılda 192 gün)	Haftada 5 gün (Yılda 180 gün)
Eğitim Programlarının Hazırlanması	Merkezi ve Bölgesel İdare	Merkezi İdare

Tablo 11 incelendiğinde hem İsrail’in hem de Türkiye’nin ortaöğretim kademesine başlama yaşı, zorunlu eğitim ve eğitimin parasız olması durumlarının benzer olduğu görülmektedir. İsrail’den farklı olarak Türkiye’de öğrencilere ortaöğretim kademesini bitirirken herhangi bir sınava uygulanmadığı görülmektedir. Diğer taraftan İsrail’de eğitim süresi haftada altı gün olarak belirlenmişken; Türkiye’de ise beş gün olarak belirlenmiştir. Son olarak İsrail’de eğitim programları merkezi ve bölgesel idare tarafından hazırlanırken; Türkiye’de ise merkezi idare tarafından eğitim programları hazırlanmaktadır.

Eğitim kademeleri arası geçiş

İsrail ve Türkiye, eğitim kademeleri arasındaki geçiş sistemleri açısından karşılaştırıldığında, karşılaştırma ortaya farklı değerlendirme yönelimlerini açığa çıkarmaktadır. İsrail’de eğitim

kademeleri arası geçişte kullanılan değerlendirme olgunluk ya da bitirme sınavı olarak kavramsallaştırıldığı görülürken, Türkiye'de öğrencinin bir kademededen (ortaokul) bir üst kademeye (lise) geçişte kullanılan değerlendirme “(kademeye) giriş sınavı” olarak kavramsallaştırılmaktadır.

İbranice'de Te'udat Bagrut (İbranice Transkripsiyonu: תורגבֿתדועת) şeklinde ifade edilen ve ‘olgunluk sertifikası’ anlamına gelen bu sınava liseyi bitirmek isteyen tüm öğrencilerin katılması ve başarıyla tamamlamaları beklenmektedir. Sınavın kapsamı ortaöğretimde yer alan çekirdek ders olarak belirlenmiş ve 1-5 arası zorluk derecesine ayrılmış derslerin ünitelerinden oluşmaktadır. Sınav ortaöğretim kademesini tamamlayacak öğrenciler için zorunlu bir sınavdır. Olgunluk (Bargut) sınavı İsrail'de aynı zamanda yükseköğretim için bir önkoşuldur (Feldman ve Setiawan, 2020). Bu sınav türüne girecek öğrencilerin sorumlu oldukları konu/alanlar (Arap vatandaşları için Arapça), ikinci bir dil (genellikle İngilizce), Tevrat çalışmaları (Yahudi öğrenciler için), matematik, tarih ve yurttaşlık bilgisi şeklindedir. Bargut sınavı kapsamında öğrencilerin zorunlu tutulduğu dersler ise ‘Vatandaşlık (2 ünite); Tevrat (2 ünite); İbranice ya da Arap Edebiyat (2 ünite); İbranice ya da Arap Dili Grameri (2 ünite); Tarih (2 ünite); İngilizce (2 ünite) ve Matematik (2 ünite)’ şeklindedir (NUFFIC, 2017). Buna ek olarak öğrenciler bilim ve sanat alanındaki ders havuzundan bir seçim yapmak durumundadırlar. Yükseköğretime aday olabilmek için bu sınavlarda başarılı olmak gerekmektedir. Ancak son yıllarda İsrail eğitim sisteminde yapılan reform çalışmalarıyla birlikte bu sınav türü okul temelli değerlendirmeye geçilerek azaltılması planlanmış ancak istenilen düzeyde başarı elde edilememiştir (Sprinzak vd., 1996; Israel-MFA, 2020; Feldman ve Setiawan, 2020). Olgunluk (Bargut) sınavından elde edilen puanlarını öğrenciler aynı zamanda askeri okullara, akademik enstitülere ve çeşitli iş başvurularında kullanabilmektedirler (Feldman ve Setiawan, 2020).

Türkiye de İsrail'e benzer şekilde Türkiye'nin de eğitim tarihinde olgunluk sınavını 1926 (lise bitirme sınavı) ve 1935 (olgunluk sınavı) yıllarında yaptığı görülmektedir (Yücel, 1994; Küçükler, 2017). Sınavlar öğrencilerin okumak istedikleri lisede yapılı ve öğrenciler bu sınavların sonuçlarına göre kabul edilirdi (Ataünal, 1993). Ancak olgunluk ya da bitirme sınavları zamanla kademe tamamlama sınav anlayışından öğrencinin kademeye kabul sınav anlayışına dönüşmüştür. Üst kademeye giriş ya da kabul sınavı olarak ifade edilen sınavların tarihsel geçmişi incelendiğinde, ilk kademeler arası geçiş sınavının ortaöğretim kademesine geçişte uygulandığı görülmektedir. İsrail'den farklı olarak Türkiye 1955 yılında Maarif Kolejleri'ne kabulde bir sınav uygulamıştır. Uygulanan bu sınav ise öğrenciye tamamlamış olduğu kademeye hakkında bir geribildirim ya da değerlendirme sunmak yerine, öğrencinin seçme ve seçilmesi için uygulanmıştır (Güven, 2022). Zaman içerisinde Maarif Kolejleri Anadolu Liselerine dönüştürülmüştür (Gür, Çelik, & Coşkun, 2013). Sonraki yıllarda lise türlerindeki (fen lisesi, Anadolu imam-hatip lisesi, sosyal bilimlense lisesi, Anadolu öğretmen lisesi vb.) artış liselere geçişte öğrenci kabulü için farklı isimler altında (Ortaöğretim Kurumları Seçme Sınavı [OKS], temel eğitimden ortaöğretime geçiş sınavı [TEOG], liselere geçiş sınavı [LGS]) merkezi sınavla öğrenci seçme ve yerleştirme sonucunu doğurmuştur (Atılgan, 2018). Türkiye'de öğrencinin temel eğitimden ortaöğretime geçişte öğrenci seçiminde kullanılan ölçütlerin, öğrencinin merkezi sınavda almış olduğu puan ve okuldaki akademik başarı puanı olduğu görülmektedir (Yavuz ve Derinbay, 2014; Küçükler, 2017; Atılgan, 2018).

İsrail ve Türkiye'nin kademeler arası geçiş sistemleri açısından karşılaştırıldığında, İsrail'in kademeler arası geçişte öğrencinin bir kademeyi başarıyla tamamlaması ve olgunluk sınavını vermesi beklenirken; Türkiye'de ise öğrencinin bir kademeyi tamamlamasından sonra geçiş yapacağı kademeye seçim ya da kabul sınavı yapılmaktadır. Buna karşın Türkiye'de kademeler arası geçiş sistemi zamanda öğrenci eleme sistemine dönüştüğü de görülmektedir. İki ülkenin geçiş sistem karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde tarihsel süreçte her iki ülke de çeşitli reformlarla okul temelli değerlendirme sistemine geçişte çaba göstermiş ancak artan okul çağı nüfusu ve üst kademeye öğrenci akış oranlarındaki artıştan ötürü yeterli başarı elde edilememiştir.

Ulusal değerlendirme sınavı (national assessment test)

Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen eğitim hedeflerine ne kadar ulaşıldığına ilişkin bir veri elde etmek amacıyla ilköğretim ve ortaöğretim kademesinin ortaokul kısmı okullarında Ulusal Değerlendirme Sınavı (National Assessment Test [NAS]) uygulanmaktadır. Bu sınavda öğrenci başarısından ziyade, İsrail eğitim sisteminin başarısının ölçüldüğü bir sınavdır. İlgili okul kademelerinde uygulanmakta olan ulusal eğitim programının ne ölçüde öğrencilere kazandırıldığı, öğrencilerin ne kadar öğrendikleri ve konuları ne kadar içselleştirdikleri gibi sorulara yanıt aranmaktadır. Bu sayede hem okul hem okul yöneticisi hem öğretmen hem de öğrenci hakkında geniş ölçekli bir veri sağlanmaktadır. Sınavın amacı gereği ne okul adı ne de öğrenci adı açıklanmaktadır. Bu sınav kademelere göre dört yılda bir uygulanmaktadır (Sprinzak vd., 1996; Israel-MFA, 2020). Yani eğitim kademesine yeni başlamış bir öğrencinin kademede geçirmiş olduğu süre boyunca elde etmiş olduğu öğrenme ürünleri temelinde sistemin istatistiksel olarak röntgeninin çekilmesi hedeflenmektedir.

Okul temelli değerlendirme (school-based assessment)

Okul temelli değerlendirme, okulların kendisi tarafından yapılan sınavdır. Okullar, sınıf içi öğretme-öğrenme sürecine ilişkin strateji, yöntem ve tekniklerde yapılacak olası değişiklik için bilimsel veri toplamaktadır. Sınavlar, uzman ekip ve öğretmenler tarafından oluşturulan soru havuzları sayesinde her bir okulun kendi sınavını uygulayacak şekilde organize edilmiştir. Sınavın uygulanması yoluyla öğrencilerin ileri düzey düşünme becerilerini (analiz, sentez vb.) ölçmek ve geri bildirim vermek amacıyla farklı ölçme-değerlendirme yaklaşımları (ürün dosyası, kompozisyon, performans değerlendirme vb.) kullanılmaktadır (Israel-MFA, 2020; Sprinzak vd., 1996).

Türkiye ve İsrail eğitim sistemleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde İsrail'in ortaöğretim kademesinin ortaokul (lower) ve lise (upper) kısımlarından oluştuğu görülürken; Türkiye'de ortaöğretim kademesinin ise yalnızca lise kısmından oluştuğu görülmektedir. Türkiye'de 2012 yılında çıkarılan kanunla birlikte zorunlu eğitim 8 yıldan 12 yıla çıkarılması ve 2013 yılı yapılandırmasıyla 4+4+4 (ilkokul+ortaokul+lise) eğitim modeline geçilmesiyle birlikte tek yapılı eğitim (birleştirilmiş ilkökul ve ortaokul ya da ortaokul ve lise gibi) yaklaşımından vazgeçilmiş ve kademeler arası bağımsız çok yapılı bir modele geçilmiştir. Bu değişiklik ile bazı lise türlerinde

önceden üç yıl olan ortaöğretim kademesinin eğitim süreleri tüm ortaöğretim kademelerinde dört yıla çıkarılmıştır. İsrail'de ilkokul ve ortaokul kısımları hariç ortaöğretim kademesinde haftada 6 (altı) gün eğitim verilirken, bu durum Türkiye'de tüm kademelerde hafta 5 (beş) gün eğitim verilmektedir (Abadzi, 2009; Maya, 2019).

Yükseköğretim Kademesi

Yükseköğretim kademesi 1958 yılında hazırlanan Yükseköğretim Kurulu Yasası (The Council For Higher Education Law) ile düzenlenmektedir. Bu kanun Yükseköğretim Kurulu'nun yetki ve sorumluluklarını tanımlamaktadır. Yükseköğretim hem lisans hem de lisansüstü programlarını içermektedir. Yükseköğretim kademesindeki eğitimler 4 farklı yükseköğretim kurumu tarafından yürütülmektedir. Bunlar üniversiteler (universities), akademik kurumlar (academic institutions), eğitim kolejleri (academic colleges for education) ve üniversite afilyasyonu aracılığı ile kolejlerde yürütülen akademik programlardır (Troen, 1992; NUFFIC, 2017; Davidovitch ve Cohen, 2021). Yükseköğretim kademesinde eğitim süreleri incelendiğinde lisans derecesi 3 yıl ya da uzmanlığa bağlı olarak 4 yıl; yüksek lisans derecesi 1 yıl ya da öğrencinin yüksek lisans tezini seçtiği döneme bağlı olarak 2 yıl; doktora derecesi ise 4 ile 6 yıl arasında sürmektedir (NUFFIC, 2017; Davidovitch ve Cohen, 2021).

Yükseköğretim kademesinde okumak isteyen her öğrenci olgunluk sınavı olan Bargut Sınavına girmesi gerekmektedir. Bu sınava ek olarak yükseköğretim kurumlarından kabul alabilmek için İsraili öğrencilerin Amerika Birleşik Devletleri'nde uygulanan SAT sınavına benzer bir sınav olan ve Psikometrik Giriş Testi (Psychometric Entrance Test-PET) olarak adlandırılan İbranice "psikometri ya da psixometri (İbranice Traskripsiyonu: ירטרמכיספ) olarak ifade edilen bir standart sınava girmek zorundadırlar (Feldman ve Setiawan, 2020). PET öncelikle bir yetenek sınavıdır. Sınav üç bölümden oluşmaktadır: Sözel akıl yürütme, nicel akıl yürütme ve İngilizce şeklindedir. Sınav İsrail Ulusal Ölçme ve Değerlendirme Kuruluşu (Israeli National Institute for Testing and Evaluation (NITE)) tarafından hazırlanmakta ve yürütülmektedir. Sınavdan elde edilen puan genellikle üniversitelere kabul başvurularında kullanılmaktadır. Bu sınavın temel amacı öğrencilerin yükseköğretimde gösterecekleri başarı şansları yordanmaktadır. Sınav İbranice, Arapça, İngilizce, Rusça, Fransızca veya İspanyolca dillerinde yapılabilmektedir. Bargut Sınavı sonuçları ile PET sonuçları yükseköğretim kurumları tarafından öğrencileri seçmek için kullanılmaktadır (NUFFIC, 2017; Feldman ve Setiawan, 2020).

İsrail ve Türkiye yükseköğretim kademesinde eğitim veren kurumlar karşılaştırıldığında İsrail'de yükseköğretim sistemi içerisinde 63 enstitü, 9 üniversite, 33 kolej (bunların 20'si devlet, 13 özel) ve son olarak 21 adet öğretmen eğitimi veren öğretmen yetiştirme koleji bulunmaktadır (Guri-Rosenblit, 2020). Buna karşın Türkiye'de yükseköğretim sistemi içerisinde 5 vakıf meslek yüksekokulu, 72 vakıf üniversitesi ve 129 devlet üniversitesi yer almaktadır (YÖK, 2019). İsrail ve Türkiye yükseköğretim sistemi içerisinde yer alan en eski ve akademik şöhreti olan yükseköğretim kurumlarının isimleri ve kuruluş yılları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. İsrail ve Türkiye’de Yükseköğretim Kurumları ve Kuruluş Tarihleri

İsrail Yükseköğretim Kurumu	Kuruluş Yılı		Türkiye Yükseköğretim Kurumu
The Israel Institute of Technology (Technion)	1912	1933	İstanbul Üniversitesi (1846’da Dar’ül Fünun olarak kurulmuş)
The Hebrew University of Jerusalem	1918 (resmi açılış 1925)	1944	İstanbul Teknik Üniversitesi (1773’te Mühendishane-i Bahr-i Hümayun olarak kurulmuştur.)
The Weizmann Institute of Science	1934	1946	Ankara Üniversitesi (Kurulan ilk cumhuriyet üniversitesi)
The Bar-Ilan University	1955	1971	Boğaziçi Üniversitesi (1863’te Robert Koleji olarak kurulmuş)
The Tel-Aviv University	1956	1982	Gazi Üniversitesi (1926’da Orta Muallim Mektebi olarak kurulmuştur.)
The Haifa University College	1963	1982	Marmara Üniversitesi (1883’te Hamidiye Ticaret Mekteb-i Âlisi olarak kurulmuş, 1959’da İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi’ne dönüştürülmüştür.)
The Negev Institute for Higher Education (Beersheba University)	1969	1992	İstanbul Teknik Üniversitesi (1911’de Kondüktör Mekteb-i Âlisi olarak kurulmuş, 1922 Nafia Fen Mektebi’ne dönüştürülmüş; sırasıyla 1937 İstanbul Teknik Okulu; 1969 İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi olmuştur.)

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_%C3%BCniversiteler_listesi; Yolcu (2011); Arslan (2017); <https://www.itu.edu.tr/tarihce>; <http://www.boun.edu.tr/tr-TR/Content/Genel/Tarihce.aspx>; <https://www.marmara.edu.tr/universite/genel/tarihce/>; <https://gef.gazi.edu.tr/view/page/191519>; <https://www.yildiz.edu.tr/sayfa/ÜNİVERSİTEMİZ/TARİHÇE/1>

Tablo 12 incelendiğinde İsrail yükseköğretim sistemi içerisinde en eski üniversitenin The Israel Institute of Technology (1912) olduğu görülmektedir. Diğer taraftan Türkiye yükseköğretim sistemi içerisinde yer alan üniversitelerin kronolojik olarak sıralanmasında ölçüt olarak cumhuriyet sonrası yükseköğretimin yapılandırılması amacıyla 31 Mayıs 1933 yılında çıkarılan 2252 sayılı yasal düzenleme (YÖK, 2019) dikkate alınmıştır. Bu düzenleme çerçevesinde Türkiye’de cumhuriyetin ilanından sonra yükseköğretim sisteminin yeniden yapılanması ile cumhuriyet öncesinde de varlığını sürdüren İstanbul Üniversitesi’nin (1846’daki adıyla Dar’ül Fünun) en eski üniversitesi olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye yükseköğretim sistemi içerisinde yer alan üniversitelerin ilk kuruluş yılları dikkate alınarak yapılacak bir kronolojik sıralamada ise en eski üniversitenin İstanbul Teknik Üniversitesi’nin olacağı anlaşılmaktadır.

Türkiye yükseköğretim kademesi incelendiğinde kademe ortaöğretime dayalı en az dört yarılı kapsayan her kademe nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi, bilimsel ve teknolojik araştırmaların yapıldığı yerler olarak tanımlanmaktadır. Türk yükseköğretim kademesinin yasal dayanağı Anayasa’nın 130. ve 131. maddeleri ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile belirlenmiştir (Oğuz, 2016; YÖK Kanunu, 1981). Bu kanun Yükseköğretim Kurumu’nun yetki ve sorumluluklarını tanımlamaktadır. Yükseköğretim hem lisans hem de lisansüstü programları içermektedir. Yükseköğretim kademesindeki eğitimler 4 farklı kurum tarafından yürütülmektedir: Devlet üniversiteleri, vakıf üniversiteleri, yüksek teknoloji enstitüleri ve meslek yüksekokulu üniversiteleri aracılığı ile yürütülmektedir (Dönmez, 2015; Eurydice, 2019; YÖK Kanunu, 1981). Yükseköğretim kademesinde lisans derecesi 4 yıl ya da uzmanlığa bağlı olarak 5 yıl; yüksek lisans derecesi 2 yıl; doktora derecesi ise 4 ile 6 yıl arasında sürmektedir (YÖK Kanunu, 1981).

Türkiye için yükseköğretim vizyonunu belirlemek amacıyla 2007 yılında 'Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi' isimli çalışma yayınlanmıştır. Yayınlanan strateji belgesiyle Türkiye'nin yükseköğretim vizyonu genel eğitim vizyonu içerisinde değerlendirilmiştir. Yükseköğretimin eğitim, bilgi üretimi (araştırma) ve kamusal hizmet (topluma hizmet) gibi üç temel işlevini yerine getirebilecek bir strateji ortaya konulmaya çalışılmıştır (YÖK, 2007a).

Yükseköğretim kademesinde okumak isteyen tüm öğrencilerin, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından düzenlenen ve her bir öğrenci için ortak olan Temel Yeterlilik Testi (TYT) sınavına girmeleri beklenmektedir. TYT sınavı Türkçe, Sosyal Bilimler, Temel Matematik ve Fen Bilimleri Testlerinden oluşmaktadır. Bu sınava giren öğrenciler de sosyal, fen ya da sağlık alanlarında okumak isteyenlerin ise Alan Yeterlilik Testi (AYT) ve Yabancı Dil Testi (YDT) sınavlarına girmeleri gerekmektedir. AYT sınavı ise öğrencilerin yükseköğretimde seçecekleri programlara göre Türk Dili ve Edebiyatı-Sosyal Bilimler 1, Sosyal Bilimler 2, Matematik ve Fen Bilimleri Testlerinden oluşurken; YDT sınavı ise öğrencilerin seçecekleri yükseköğretimde yabancı dil programlarına göre, Almanca, Arapça, Fransızca, İngilizce ve Rusça dillerinde yapılmaktadır (Yükseköğretim Kurumları Kılavuzu, 2020).

İsrail ve Türkiye'nin yükseköğretim kademesine ilişkin karşılaştırmalı analiz Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. İsrail ve Türkiye Yükseköğretim Kademelerinin Karşılaştırılması

Özellikler	İsrail	Türkiye
Kademeye Başlama Yaşı	21-25	18-22
Zorunlu / Zorunlu değil	Zorunlu değil	Zorunlu değil
Paralı/Parasız	Parasız	Parasız
Kademeye Geçiş Sınavı	Olgunluk Sınavı (Bargut) ve Psikometrik Giriş Testi (Psychometric Entrance Test-PET)	TYT, AYT ve YDT Sınavları
Eğitim Programlarının Hazırlanması	Merkezi ve Bölgesel İdare	Merkezi İdare/Üniversite ve Program Temelli
Kademe Tamamlama Sınavı	Olgunluk Sınavı (Bargut)	Uygulanmıyor
Lisans Eğitim Süresi	4 yıl (bazı programlar 5 yıl)	4 yıl (bazı programlar 5 yıl)

Tablo 13 incelendiğinde hem İsrail'in hem de Türkiye'nin zorunlu eğitimin parasız olması, eğitim programlarının hazırlanması ve kademeye geçiş durumlarının benzer olduğu görülmektedir. İsrail'den farklı olarak, Türkiye'de öğrencilere yükseköğretim kademesini bitirirken herhangi bir sınava uygulanmadığı ve yükseköğretim kademesine başlama yaşının farklı olduğu görülmektedir. Son olarak İsrail'de eğitim programları merkezi ve bölgesel idare tarafından hazırlanırken; Türkiye'de ise merkezi idare ya da ilgili yükseköğretim programlarının (örneğin mühendislik, öğretmenlik eğitim programı vb.) yürütüldüğü üniversiteler tarafından eğitim programları hazırlandığı anlaşılmaktadır.

İsrail'de yükseköğretim kademesine başlama yaşının Türkiye'den biraz geç olmasının nedeni ise öğrencilerin çoğunun, erkekler için üç ve kadınlar için iki yıl olan zorunlu askerlik hizmetini tamamladıktan yükseköğretime devam etmeleridir (İsrail Başkonsolosluğu – İstanbul, t.y.)

Öğretmen Eğitimi

İsrail'in öğretmen eğitimi birçok açıdan Avrupa ve Kuzey Amerika öğretmen eğitimine benzemektedir. İsrail, öğretmen eğitimini ve dolayısıyla İsrail halkının eğitimini ulusal güvenlikle eş düzeyde önemli olduğunu belirtmektedir. Yapılan kamuoyu araştırma sonuçlarında da öğretmenlik mesleği; hukuk, tıp ya da mühendislik gibi bölümlerini geride bırakarak en prestijli meslek olarak çıkmaktadır (Ha'aretz, 2005; Akt. Hofman ve Niederland, 2013). Öğretmen eğitimi programlarında, merkezi bir eğitim sistem bulunmakta ve ülke çapında ulusal bir eğitim programı uygulanmaktadır (Hollenbeck, Ezer ve Mevorach, 2014).

İsrail'de hizmet-öncesi öğretmen eğitimi bağımsız bir kuruluş olan eğitim kolejlerinde (college of education) ve üniversiteler bünyesinde yer alan eğitim yüksekokullarında (school of education) yürütülmektedir. Bu iki okul yapısı içerisinde, ilköğretim öncesi (okulöncesi), ilköğretim ve ortaöğretimin ortaokul kısmı için istihdam edilecek öğretmenler eğitim kolejlerinde; ortaöğretim kademesinin lise kısmında istihdam edilecek öğretmenler ise üniversite bünyesinde yer alan eğitim yüksekokullarında yetiştirilmektedir (Evrans, 2020). Mezun aday öğretmenlerin ilköğretim öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimin ortaokul kısmında görev yapabilmeleri için bazı sertifikalara sahip olmaları beklenmektedir. Bunlar ilköğretim öncesi kademe öğretmenlik yapmak isteyen bir aday öğretmenin Öğretmen Yeterlilik Sertifikasına (Qualified Teacher Certificate-QTC) sahip olması; ilköğretim ve ortaöğretimin ortaokul ve lise kısmında öğretmenlik yapmak isteyen aday öğretmenlerin ise Kıdemli Öğretmen Yeterlilik Sertifikasına (Senior Qualified Certificate-SQTC) sahip olması beklenmektedir (Evrans, 2020; Foreignconsultants, 2020).

Hizmet-öncesi öğretmen eğitimine yönelik 2003 yılında hayata geçirilen bir politika ile aday öğretmenlerin lisans derecesine sahip olabilmeleri için aday öğretmenlik sürecinin (induction year-the first year of teaching) başarıyla tamamlamaları beklenmektedir. Eğitim kolejlerinde eğitim süresi bir yıllık aday öğretmenlik süreci de dahil olmak üzere dört yıllık bir öğretmen eğitimi programı (TIMSS, 2015) yürütülmektedir.

İsrail Eğitim Bakanlığı öğretmenlerin bazı yönlerde güçlü bir eğitim almalarını amaçlamaktadır. Öğretmenler etik, rasyonel, eleştirel düşünme becerisi, vatanseverlik, duygusal zekâ, bilimsel merak, yaratıcılık, sosyal adalet duygusu, demokratik, sosyal iletişim becerileri gelişmiş ve sözel-sayısal beceriler gibi becerilere sahip olmaları beklenmektedir.

Türkiye'de öğretmen eğitimi incelendiğinde hizmet-öncesi öğretmen eğitiminin köklü bir geleneğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Öğretmen eğitimi 16 Mart 1848'de temelleri atılan, oradan filizlenip Cumhuriyet ile birlikte kökleri derinleşen ve kendi içinde özgün modeller geliştiren bir sistemdir. 20 Temmuz 1982'de yürürlüğe giren 41 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile daha öncesinde Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yürütülmekte olan öğretmen eğitimi yükseköğretime devri gerçekleştirilmiş ve çeşitli isimlerde yürütülen öğretmen eğitimi 'eğitim/eğitim bilimleri fakültesi' çatısı altında toplanmıştır (Akyüz, 2006; YÖK, 2007b). Bu yapılanma ile öğretmen eğitimleri eğitim fakültelerinin ilgili bölüm ve programlarında yürütülmesinin yanı sıra, ortaöğretim (lise) kademesine öğretmen ihtiyaçları aynı zamanda üniversitelerin fen, edebiyat, fen-edebiyat ve dil ve tarih coğrafya fakülteleri mezun öğrenciler arasından öğretmenlik sertifikası programları aracılığı

ile karşılanmaktadır. Bu iki öğretmen eğitimi modeli içerisinde ilköğretim öncesi (okulöncesi), ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) kademesinde istihdam edilecek öğretmenler eğitim fakültelerinde; ortaöğretim kademesinin lise kısmında istihdam edilecek öğretmenler ise eğitim fakültesi bünyesinde yer alan ortaöğretime yönelik bölümlerde ya da fen, edebiyat, fen-edebiyat ve dil ve tarih coğrafya fakültelerine yönelik öğretmenlik sertifikası programı düzenlenmektedir. Eğitim fakültesi haricinde herhangi bir programdan mezun bir öğrencinin öğretmen olarak görev yapabilmeleri için öğretmenlik sertifikası programını başarıyla tamamlaması gerekmektedir.

Son olarak Yükseköğretim Genel Kurulu'nun 29.12.2022 tarihli toplantısında pedagojik formasyon eğitimine ilişkin detaylar yeniden ele alınmış ve hali hazırda eğitim/eğitim bilimleri fakültesi haricinde okumakta olan öğrencilerin talepleri üzerine üçüncü yarıyıldan (2. sınıftan) itibaren eğitim ve öğretim süreciyle eş zamanlı olarak pedagojik formasyon eğitimini alabilmelerine olanak sağlanmıştır (YÖK, 2023)

İsrail ve Türkiye'nin öğretmen eğitimine ilişkin karşılaştırmalı analiz Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. İsrail ve Türkiye Öğretmen Eğitimi Sistemlerinin Karşılaştırılması

Öğretmen Olabilme Koşulları	İsrail			Türkiye		
	İlköğretim Öncesi (Okulöncesi)	İlköğretim Kademesi	Ortaöğretim (Ortaokul-Lise) Kademesi	İlköğretim Öncesi (Okulöncesi)	İlköğretim (İlkokul-Ortaokul) Kademesi	Ortaöğretim (Lise) Kademesi
Fakülte	Eğitim Koleji	Eğitim Koleji	Eğitim Yüksekokulu	Eğitim Fakültesi	Eğitim Fakültesi/ Fen, Edebiyat, Fen-Edebiyat ve Dil ve Tarih-Coğrafya	Eğitim Fakültesi/ Fen, Edebiyat, Fen-Edebiyat ve Dil ve Tarih-Coğrafya
Derece	Lisans	Lisans	Lisans	Lisans	Lisans	Lisans
Eğitim Süresi	5 Yıl	5 Yıl	5 Yıl	4 Yıl	4 Yıl/5 Yıl	4 Yıl/5 Yıl
Öğretmen Olmak için	İsrail			Türkiye		
	Öğretmen Yeterlilik Sertifikasına (Qualified Teacher Certificate-QTC)	Kıdemli Öğretmen Yeterlilik Sertifikasına (Senior Qualified Certificate-SQTC)	Kıdemli Öğretmen Yeterlilik Sertifikasına (Senior Qualified Certificate-SQTC)	-	Alan Dışı Öğretmen Adayları için Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifikası ya da Lisans Eğitimine Entegre Öğretmenlik Meslek Bilgisi Seçmeli Dersleri Tamamlaması	
Yükseköğretim Kademesini Tamamlama	Aday öğretmenlik süreci (induction year-the first year of teaching)	Aday öğretmenlik süreci (induction year-the first year of teaching)	Aday öğretmenlik süreci (induction year-the first year of teaching)	Öğretmenlik Uygulaması*	Öğretmenlik Uygulaması	Öğretmenlik Uygulaması

*Kademenin tamamlanması için ilgili dersin zorunluluğu herhangi bir kaynakta açıkça belirtilmemektedir.

Tablo 14 incelendiğinde İsrail ve Türkiye'nin öğretmen eğitiminde ortak olan boyutların farklı kademelerde görevlendirilecek olan öğretmen adayının en az lisans derecesine sahip olması ve öğretmen adaylarının mezun oldukları öğretmen eğitimi programının çalışacakları kademeleri belirlediği anlaşılmaktadır. Bir başka ifadeyle İsrail'de ilköğretim öncesi (okulöncesi) ve okulöncesi kademe çalışmak isteyen öğrencinin eğitim kolejini tamamlamaları beklenirken; ortaöğretim kademesinin lise kısmında ise eğitim yüksekokulunu tamamlamaları beklenmektedir. Ancak bu durum İsrail'den farklı olarak Türkiye'de öğretmen yetiştirmenin tek kaynağının eğitim fakültesi olduğu görülmektedir. Buna karşılık eğitim fakültesi haricinde yükseköğretim kurumunun fen, edebiyat, fen-edebiyat ve dil ve tarih-coğrafya gibi fakültelerinden mezun olan öğrencilerin öğretmenlik sertifikası programını tamamlamaları gerekmektedir. İsrail ve Türkiye'nin öğretmen eğitimi programlarını tamamlamaları için istenilen mezuniyet koşulları incelendiğinde, İsrail'de öğretmen eğitimi programının başarıyla tamamlanabilmesi için öğretmen adayının, aday öğretmenlik sürecini başarıyla tamamlamaları beklenmektedir. Buna karşın, Türkiye'de bir öğretmen adayının öğretmen eğitimi programını tamamlayabilmeleri için İsrail'deki gibi belirgin bir koşul getirilmemiştir. Ancak bir öğretmen adayı lisans eğitimlerindeki uygulama derslerinden biri olan öğretmenlik uygulamasını başarıyla tamamlamaları beklenmektedir.

Sonuç ve Öneriler

İsrail ve Türkiye'nin eğitim sistemlerinin benzerlik ve farklılıklar açısından yapılan karşılaştırmalı analiz çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkiye ile İsrail'in eğitim sisteminin genel görünümüne ilişkin yapıla karşılaştırmada İsrail eğitim sistemini deneyimleyen bir öğrencinin izleyeceği kademesi rotasının henüz ilkokul sonrasında belirlendiği görülmüştür. Türkiye'de bu durum ise öğrencinin ortaokul sonrasında yapılan öğrenci seçme ve yerleştirme sınavı ya da öğrencinin adresi temel alınarak akademik ve mesleki açıdan farklı bir lise türlerine yerleştirme şeklinde yapılmaktadır.

İki ülkenin okul öncesi eğitim kademesi açısından yapılan karşılaştırma her iki ülkenin de öğrencilere benzer beceri setleri oluşturmak üzere okul öncesi eğitim programlarını düzenlediklerini ve eğitim programının yıl boyunca uygulanma süresinin benzer olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda bu kademe iki ülkede de ücretsiz ve kamusal eğitim açısından değerlendirilmektedir. Ancak Türkiye'de açılan özel okul öncesi eğitim kurumlarının yurttışa ücretli şekilde hizmet vermektedir. İlköğretim kademesine yönelik yapılan benzerlik ve farklılık karşılaştırmasının sonuçlarının okul öncesi eğitim kademesinde olduğu okulun zorunlu ve kamusal eğitim sunma olanakları, okula başlama yaşı gibi açılardan benzerlik göstermektedir. Ancak İsrail ile Türkiye'de ilköğretim kademesinin haftalık ve yıllık açık kalma süreleri birbirinden farklılık göstermektedir.

Ortaöğretim kademesine ilişkin unsurlar karşılaştırıldığında her iki ülkede de hem akademik hem de mesleki ve teknik becerilere yönelik lise türlerinin olduğu görülmüştür. Diğer kademelerde olduğu gibi bu kademe de İsrail bölgesel ve etnik unsurları dikkate alarak eğitim programlarını geliştirirken; Türkiye'nin merkezî (ulusal) eğitim programı geliştirme yaklaşımını benimsemektedir.

Türkiye eğitim sisteminde ülkenin nüfusunda barındırdığı farklı etnik kökenden öğrencilere yönelik İsrail'in benimsediği etnik gruplandırma yönteminin benimsenmemesinin yanı sıra, farklı etnik gruptan gelen öğrencilere yönelik merkezi ulusal bir eğitim programının uygulandığı görülmektedir. Diğer taraftan İsrail eğitim sisteminde tüm eğitim kademelerinde eğitim programları geliştirilirken hem merkezi idarenin hem de bölgesel ve okul temelli bir yaklaşımın dikkate alındığı görülmektedir; Türkiye eğitim sisteminde ise tüm kademelerde merkezi ulusal bir eğitim programı geliştirme çalışmasının yapıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Okullarda karma eğitim uygulaması incelendiğinde her iki ülkede de hem kadın hem de erkek öğrencilere ayrı ayrı okullarda eğitim verilirken, aynı zamanda karma eğitim uygulamasını genel eğitim sistemi içerisinde benimsemektedirler.

İsrail eğitim sisteminde okulların ülkenin etnik çeşitlilik ve kozmopolit yapısı dikkate alınarak farklı yapıları (laik-devlet okulları (Mamlachti); dini eğitim veren-devlet okulları (Mamlachti dati); bağımsız dini eğitim veren okullar (Haredi ya da Atzmai) ve son olarak Arap okulları olarak ayrıldığı görülürken; Türkiye eğitim sisteminde ise okul türleri ortaokul kademesinde devlet-ortaokul, yatılı ortaokullar, imam hatip okulları ile özel eğitim okullarının ortaöğretim kademeleri şeklinde çeşitlenmektedir. Türkiye'de ortaöğretim (lise) kademesinde ise fen, sosyal bilimler, Anadolu, mesleki ve teknik, Anadolu güzel sanatlar, spor lisesi, çok programlı, Anadolu imam-hatip ve son olarak açık öğretim liseleri şeklinde farklı içerik ve ağırlıkta öğretim programı sunan okullara ayrılmaktadır. Her iki ülkenin farklı kademelerdeki okul yapılanması incelendiğinde hem Türkiye'de hem de İsrail'de okulların devlet ve özel olarak düzenlenmektedir. İsrail'de okullar dini eğitim veren ve laik okullar olarak sınıflandırılmasına karşın; Türkiye'de okullar İsrail'deki gibi sınıflandırmak yerine hem ortaokul hem de lise kademesindeki okullarda yürütülen öğretim programının içeriğine göre sınıflandırılmaktadır.

İsrail ve Türkiye'de okulların açık kalma süreleri karşılaştırıldığında İsrail'de eğitim kademesi ilerledikçe okulların hem haftalık hem de yıllık olarak açık kalma sürelerinin arttığı görülmektedir. Buna karşın, Türkiye'de kademelerin yükselmesi ve bu bağlı olarak artan akademik içeriğe ve yoğunluğa rağmen okulların haftalık ve yıllık açık kalma sürelerinde bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Bu bakımdan Türkiye'nin okul kademelerindeki akademik içeriğe ve yoğunluğu dikkate alarak okul sürelerinde bir düzenlemeye gitmesinde yarar olacaktır.

Zorunlu eğitim açısından ülkeler karşılaştırıldığında İsrail'in (1949) Türkiye'ye (1997) göre daha önce zorunlu eğitime geçtiği ve hatta tüm bireyler için okulöncesi eğitimin zorunlu eğitim içerisine dahil edilmiştir. Bu bakımından Türkiye'de ilköğretim öncesi (pre-primary) eğitim yalnızca özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere zorunlu olduğu anlaşılmaktadır. Zorunlu eğitime geçişle birlikte ülkelerde tercih edilen eğitim kademelerinin yapısı da farklılık göstermektedir. Örneğin İsrail birleştirilmiş tek yapıli eğitim (birleştirilmiş alt (lower) ortaokul ve üst (upper) lise kademesi) görülürken; Türkiye eğitim sisteminde tüm kademeler birbirlerinden bağımsız çok yapıli şekilde kademeler modellenmiştir. Bu model içerisinde eğitim kurumları ise İsrail eğitim sisteminde örgün, yetişkin eğitimi (yaygın) ve dini eğitim veren kurumlar şeklinde yapılandırılırken; Türk eğitim sisteminde ise örgün ve yaygın eğitim kurumları şeklinde yapılandırılmıştır.

Öğrencilerin okul tercihlerinin ve buna bağlı olarak meslek tercihlerinin her iki ülkede farklı kademelerde belirlendiği görülmektedir. Bir başka ifade ile İsrail'de ilköğretim kademesine gelen bir öğrenci seçeceği ilköğretim kademesi türüne göre gelecekte hem ortaokul türünü hem de lise türünü belirlediği görülürken; Türkiye'de ise yalnızca tek bir ilkokul ve ortaokul kademesi tercihi bulunan öğrencilerin ortaokul son sınıfta gireceği kademeler arası geçiş sınavı (liselere geçiş sınavı ya da merkezi yerleştirme sınavı) ya da adrese dayalı kayıt sistemi ile lise okul türünü belirleyebilirken, öğrenciler gelecekteki mesleğini belirleyememektedir.

Kademeleri bitirmek için gerekli koşullar açısından ülkeler incelendiğinde İsrail'de bir öğrencinin lise derecesini alabilmesi için bir olgunluk sınavına girmesi beklenirken; Türkiye'de ise lise derecesini almak için herhangi bir olgunluk ya da benzeri bir sınava girilmesine gerek olmadığı görülmektedir. Benzer bir açıdan yükseköğretim kademesi incelendiğinde İsrail ve Türkiye'de bir öğrencinin lisans, yüksek lisans ya da doktora derecelerini tamamlamak için herhangi bir sınava girmelerinin gerek olmadığı ancak yalnızca ilgili derecelerde varsa lisans bitirme tezi, yüksek lisans tezi ya da doktora tezlerini başarıyla vermeleri beklenmektedir.

Ülkeler öğretmen eğitimi açısından karşılaştırıldığında hem İsrail'de hem de Türkiye'de hizmet-öncesi öğretmen eğitimi benzer bir üniversiteler bünyesinde okullarda yürütüldüğü görülmektedir. Ancak Türkiye'den farklı olarak İsrail'de öğretmen eğitimi bağımsız bir kuruluş olan eğitim kolejlerinde de (college of education) yürütülmektedir. Buna karşın, Türkiye'de öğretmen eğitimleri eğitim fakültelerinin ilgili bölüm ve programlarında yürütülmesinin yanı sıra ortaöğretim (lise) kademesine öğretmen ihtiyaçları aynı zamanda üniversitelerin fen, edebiyat, fen-edebiyat ve dil ve tarih coğrafya fakülteleri mezun öğrenciler arasından öğretmenlik sertifika programları aracılığı ile yetiştirildiği anlaşılmaktadır. Bir başka ifade ile bu iki fakülte yapısı içerisinde ilköğretim öncesi (okulöncesi), ilköğretim (ilkokul ve ortaokul) kademesinde istihdam edilecek öğretmenler eğitim fakültelerinde; ortaöğretim kademesinin lise kısmında istihdam edilecek öğretmenler ise eğitim fakültesi bünyesinde yer alan ortaöğretime yönelik bölümlerde ve fen, edebiyat, fen-edebiyat ve dil ve tarih coğrafya fakültelerinde yetiştirilmektedir. Eğitim fakültesi haricinde herhangi bir programdan mezun bir öğrencinin, öğretmen olarak görev yapabilmeleri için pedagojik formasyon eğitimi sertifikasına sahip olmaları gerekmektedir. Diğer taraftan İsrail'de hizmet-öncesi öğretmen eğitimine yönelik 2003 yılında hayata geçirilen yeni bir politika ile aday öğretmenlerin lisans derecesine sahip olabilmeleri için aday öğretmenlik sürecinin (induction year-the first year of teaching) başarıyla tamamlamaları (TIMSS, 2015) beklenirken; Türkiye'de ise aday öğretmenlik süreci öğretmen adaylarının öğretmen eğitimi lisans programlarını tamamladıktan ve öğretmen olarak atandıktan sonra zorunlu olarak başlamaktadır (Balkar ve Şahin, 2015; MEB, 2016).

Son olarak ülkeler öğretmenlik mesleğinin itibarı açısından karşılaştırıldığında İsrail'de öğretmenlik mesleği; hukuk, tıp ya da mühendislik gibi bölümleri de geride bırakarak en prestijli meslek olarak çıkmaktadır (Ha'aretz, 2005; Akt. Hofman ve Niederland, 2013). Türkiye'de ise 2014-2015 yılları arasında TÜBİTAK 1001 programı kapsamında desteklenen "Türkiye Sosyo-Ekonomik Statü Endeksi Geliştirme Projesi"nin birinci ayağında Türkiye Mesleki İtibar Skalası oluşturulmuştur. Bu skalaya göre öğretmenlik mesleğinin itibarı İsrail'e göre tam tersi bir şekilde 'tıp doktoru, uzman hekim, doçent, profesör, hâkim ve savcı' gibi mesleklerin ardından geldiği (Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı [TYAP], 2016; Sunar, 2020) görülmektedir.

Kaynaklar

- Bereday, G. Z. (1964). *Comparative method in education*. Holt, Rinehart & Winston.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. (2003). Karşılaştırmalı Eğitim: Türk Eğitim Bilimleri Çalışmaları İçinde Önemszenmesi Gereken Bir Alan. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3)
- Ergün, M. (1985). *Karşılaştırmalı eğitim*. Malatya İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü
- Hans, N. (1959). The historical approach to comparative education. *International Review of Education*, 299-309.
- Kandel, L. I. (1933). *Comparative education*. Houghton Mifflin Company
- Mango, A. (1968). Turkey in the Middle East. *Journal of Contemporary History*, 3(3), 225-236.
- Noah, H. J., & Eckstein, M. A. (1969). Towards a science of comparative education. *British Journal of Educational Studies*, 17(3).
- Sayari, S. (1997). Turkey and the Middle East in the 1990s. *Journal of Palestine Studies*, 26(3), 44-55.
- Siedlecki, S. L. (2020). Understanding descriptive research designs and methods. *Clinical Nurse Specialist*, 34(1), 8-12.
- Sunar, L. (2020). Türkiye'de mesleki itibar: dönüşen çalışma hayatı ve mesleklerin sosyal konumu. *Journal of Economy Culture and Society*, (Özel Sayı 1/Supplement 1), 29-58.
- Şimşek, H. & Yıldırım, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Ültanır, G. (2000). *Karşılaştırmalı eğitim bilimi: Kuram ve teknikler*. Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Doküman İncelemesi Kaynakları**
- Abadzi, H. (2009). Instructional time loss in developing countries: Concepts, measurement, and implications. *The world bank research observer*, 24(2), 267-290.
- Ada, S. & Baysal, Z. N. (2013). İsrail eğitim Sistemi. S. Ada ve Z. Baysal, Z. (Ed.), *Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış* içinde (303-316). PEGEM Akademi Yayıncılık.
- Akyüz, Y. (2006). Türkiye'de öğretmen yetiştirmenin 160. yılında Darülmüallim'in ilk yıllarına toplu ve yeni bir bakış. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 20(20), 17-58.
- Akyüz, Y. (2021). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Al-Haj, M. (2003). Higher education among the Arabs in Israel: Formal policy between empowerment and control. *Higher Education Policy*, 16(3), 351-368.
- Altıntaş, S. & Görgen, İ. (2014). Türkiye ile Güney Kore'nin Matematik Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Education Sciences*, 9(2), 191-216.
- Al-Yagon, M. & Margalit, M. (2001). Special and inclusive education in Israel. *Mediterranean Journal of Educational Studies*, 6(2), 93-112.
- Anweiler, O. (1977). Comparative education and the internationalization of education. *Comparative Education*, 13(2), 109-114.
- Arar, K. & Abu-Romi, A. (2016). School-based management: Arab education system in Israel. *Journal of Educational Administration*, 54(2), 191-208.
- Argov, E. (2016). The development of education in Israel and its contribution to long-term growth. *Bank of Israel research paper*, 15.
- Arslan, H. T. (2017). Darülfünun'dan İstanbul Üniversitesi'ne Felsefe Öğreniminin Yapılandırılması. *Atatürk Yolu Dergisi*, 16(63).
- Ataunal, A. (1993). Cumhuriyet döneminde yükseköğretimdeki gelişmeler. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Genel Müdürlüğü.

- Atılğan, H. (2018). Türkiye’de kademeler arası geçiş: Dünü-bugünü ve bir model önerisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 19(1), 1-18.
- Ayalon, H. & Yogev, A. (2006). Stratification and diversity in the expanded system of higher education in Israel. *Higher Education Policy*, 19(2), 187-203.
- Balkar, B. & Şahin, S. (2014). Aday öğretmenlere yönelik mentorluk programının uygulanmasına ilişkin eğitimcilerin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 7(29), 83-100.
- Başaran, İ. E. (1994). *Türkiye’de Eğitim Sistemi*, 2. Basım, Ankara.
- Bentwich, J. S. (2014). *Education in Israel*. Routledge.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti’nde İlk ve Ortaöğretim: Tarihi Gelişimi*. 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Çelik, M. & Gündoğdu, K. (2007). Türkiye’de okulöncesi eğitimin tarihsel gelişimi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(16), 172-190.
- Davidovitch, N. & Cohen, E. (2021). Effective Regulation of the Israeli Higher Education System in the Global and Neoliberal Era. *Higher Education Studies*, 11(3), 21-36.
- Dönmez, C. (2005). Atatürk ve Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 255-268.
- Elboim-Dror, R. & Tlamim, M. (2001). Israeli Education: Changing Perspectives. *Israel Studies*, 6(1), 76-100.
- Eurydice. (2019). *Türkiye Overview*. Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020, Erişim adresi: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/turkey_tr
- Evran, S. (2020). İsrail eğitim sistemi. A. Türkoğlu (Ed.), *Karşılaştırmalı Eğitim: Dünya Ülkelerinden Örneklerle (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı)* içinde (263-283). Anı Yayıncılık.
- Feldman, D. H. & Setiawan, A. R. (2020). *Education in Israel*. <https://doi.org/10.31237/osf.io/62shg>
- Foreignconsultants. (2020). *Education System of Israel*. Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2020, Erişim Adresi: <https://www.foreignconsultants.com/israel-educ.php>
- Göçkan, A. (2019). *Türk Eğitim Sistemi ile Alman Eğitim Sisteminde kademeler arası geçişlerin karşılaştırılması* (Yayın No. 545182) [Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale]. Ulusal Tez Merkezi
- Guri-Rosenblit S. (2020) Higher Education Systems and Institutions, Israel. In: Teixeira P.N., Shin J.C. (eds) *The International Encyclopedia of Higher Education Systems and Institutions*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-017-8905-9_550
- Gür, B. S., Çelik, Z., & Coşkun, İ. (2013). *Türkiye’de ortaöğretimin geleceği: hiyerarşi mi, eşitlik mi?* Ankara: SETA Analiz
- Güven, İ. & Gürdal, A. (2011). Türkiye ile Kanada fen eğitiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 8(4), 89-110.
- Güven, İ. (2022). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Hofman, A. & Niederland, D. (2012). Is teacher education higher education? The politics of teacher education in Israel, 1970–2010. *Higher Education Policy*, 25(1), 87-106.
- Hollenbeck, J. E., Ezer, H., & Mevorach, M. (2014) A comparative study of Israeli and United States of America teacher trainers on Sockett’s four models of teacher education. *Bulgarian Journal of Science and Education Policy*, 8(2), 272-294.
- Horowitz, B. (2012). Defining Israel education. *Northbrook, IL: The iCenter*.
- Huebener, T. (1954). Education in Israel. *The Journal of Educational Sociology*, 27(8), 348-352.

- Iram, Y. & Schmida, M. (1998). *The Educational System of Israel. Contributions to the Study of Education*. Greenwood Publishing.
- Israel MFA [Ministry of Foreign Affairs]. (2020). *EDUCATION: Primary and Secondary*. Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2020, Erişim Adresi: <https://mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/education/pages/education-%20primary%20and%20secondary.aspx>.
- Israel Ministry of Education. (2019). *Transparency in education*. Erişim Tarihi: 5 Ekim 2021, Erişim Adresi: <https://shkifut.education.gov.il/national>
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu. (1961). *Resmî gazete* (Sayı 1739 (Mükerrer)). Erişim tarihi: 23 Mayıs 2020, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- İsrail Başkonsolosluğu-İstanbul. (t.y.). *Eğitim*. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2020; Erişim adresi: <https://embassies.gov.il/istanbul/AboutIsrael/Education/Documents/Egitim.pdf>.
- Kabaran, G. G. & Görgen, İ. (2016). Güney Kore, Hong Kong, Singapur ve Türkiye'deki öğretmen yetiştirme sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 5(2), 478-495.
- Kara, M. (2001). *Türk ve Fransız eğitim sistemlerinin karşılaştırılması* (Yayın No. 108606) [Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ]. Ulusal Tez Merkezi.
- Karadağ Yılmaz, R. & Yeganeh, E. (2020). Türkiye ve İran Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Diyalektolog-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (24).
- Kaya, M. (2019). Türk-İsrail İlişkileri ve Filistin. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED)*, 9(18), 1043-1065.
- Kazamias, A. & Schwartz, K. (1977). Intellectual and ideological perspectives in comparative education: An Interpretation. *Comparative Education Review*, 21(2/3), 153-176. DOI:10.1086/445937.
- Kılıç, A.F., Yurdabakan, A., Kılıç, A., Özoğlu, M., Gülabacı, M., Selçuk-Süzme, P., Yıldız, R., Güzel, S., & Canbolat, Y. (2015). *Türk eğitim sistemi ve ortaöğretim*. (Editör E. Türk) MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.
- Kilimci, S. (2006). *Almanya, Fransa, İngiltere ve Türkiye'de sınıf öğretmenleri yetiştirme programlarının karşılaştırılması* (Yayın No. 205430) [Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana]. Ulusal Tez Merkezi.
- Klein-Avishai, H., Ophir, M., & Kro, Y. (2014). *The Higher Education System in Israel*. Scorpio Press.
- Küçükler, E. (2017). Türkiye'de kademeler arası geçiş ve öğrenci akışının gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 50 (1), 43-97.
- Lans, W. & van der Voordt, DJM. (2002). Descriptive research. In T. M. de Jong, & D. J. M. van der Voordt (Eds.), *Ways to study and research urban, architectural and technical design* (pp. 53-60). DUP Science.
- Limor, N. (1999). *The higher education system in Israel*. International Higher Education, (15).
- Machmout, M. (2022). *Türkiye ve Yunanistan Özel Eğitim Sürecinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi* (Yayın No. 732073) [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul]. Ulusal Tez Merkezi.
- Maya, İ. (2019). *Gelişmekte olan ülkelerde eğitim politikaları*. PEGEM Akademi Yayıncılık.
- MEB, (2016). *Aday Öğretmen Yetiştirme Sürecine İlişkin Yönerge*. Makam Oluru Sayısı 2456947, Tarih: 02.03.2016.
- MEB. (2015b). *Türk eğitim sistemi ve ortaöğretim*. MEB Yayınları
- Miller, H., Grant, L. D., & Pomson, A. (Eds.). (2011). *International handbook of Jewish education* (Vol. 5). Springer Science & Business Media.
- Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973). *Resmî gazete* (Sayı 1739 (Mükerrer)). Erişim tarihi: 23 Mayıs 2020, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- NUFFIC. (2017). Education System: Israel. Described and compared with the Dutch System. NUFFIC Publications.

- Oğuz, E. (2016). *Türk eğitim sisteminin genel yapısı*. Uğur Akın (Der.), Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi (54-73). PEGEM Akademi Yayıncılık.
- Okulöncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. (2014). *Resmî Gazete* (Sayı: 29072 (Mükerrer)). Erişim tarihi: 23 Mayıs 2020, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>.
- Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. (2013). *Resmî Gazete* (Sayı: 222 (Mükerrer)). Erişim tarihi: 23 Mayıs 2020, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.222.pdf>.
- Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. (2013). *Resmî Gazete* (Sayı: 28758 (Mükerrer)). Erişim tarihi: 23 Mayıs 2020, Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130907-4.htm>.
- Sadler, M. (1900). How far we can learn anything of practical value from the study of foreign systems of education. *Comparative Education Review*, 7(3), 307-314.
- Sağlam, M. & Kürüm, D. (2005). Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde öğretmen eğitiminde yapısal düzenlemeler ve öğretmen adaylarının seçimi. *Millî Eğitim Dergisi*, 33(167), 53-70.
- Schleicher, A. (2018). *PISA 2018: Insights and Interpretation*. OECD Publications.
- Sprinzak, D., Segev, Y., Bar, E., & Levi-Mazloum, D. (1996). *Facts and Figures about Education in Israel*. USA: ERIC.
- Stateuniversity. (2020). *Israel: Pre-Primary and Primary Education*. Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2020, Erişim Sitesi: <https://education.stateuniversity.com/pages/706/Israel-PREPRIMARY-PRIMARY-EDUCATION.html>
- Tatan, M. (2021). *Türkiye ve Güney Kore'deki sosyal bilgiler eğitimi uygulamalarının karşılaştırılması* (Yayın No. 666658) [Doktora Tezi, Kastamonu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- TIMSS. (2015). *Teachers, teacher education, and professional development: Israel*. TIMSS 2015 Encyclopedia.
- Tokgöz, İ. A. & Hasan, E. (2017). Makedonya ve Türkiye Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırması. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(9), 84-103.
- Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı [TYAP]. (2016). Türkiye mesleki itibar skalası: Mesleki itibar skorları. Erişim tarihi: 29 Haziran 2020, Erişim adresi: [https://tyap.net/media/f/Mesleki_İtibar_Skorları_\(Skora_Göre_Dizili\).pdf](https://tyap.net/media/f/Mesleki_İtibar_Skorları_(Skora_Göre_Dizili).pdf)
- Troen, S. I. (1992). Higher education in Israel: an historical perspective. *Higher Education*, 23(1), 45-63.
- TTKB [Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı]. (2018). *İlköğretim kurumları (ilkokul-ortaokul) haftalık ders çizelgesi*. Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_02/22163752_Yizelge.pdf
- TUSEB [Türkiye Anne Çocuk ve Ergen Sağlığı Enstitüsü]. (2019). *Türk eğitim sistemi, eğitim yaş aralıkları ve zorunlu eğitimin tarihsel gelişimi*. TÜSEB Yayınları.
- UNESCO. (2006). *World education report 2006-2007: İsrail*. UNESCO Press.
- UNESCO. (2020). *İsrail*. Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2020, Erişim Adresi: <http://uis.unesco.org/country/IL>.
- Uygun, S., Ergen, G., & Öztürk, İ. H. (2011). Türkiye, Almanya ve Fransada öğretmen eğitimi programlarında uygulama eğitiminin karşılaştırılması. *İlköğretim Online*, 10(2), 389-405.
- Wikipedia. (2020). *İsrail*. Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2020, Erişim Adresi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0srail>.
- Wolff, L. & Breit, E. (2012). Education in Israel. *The Challenges Ahead*.
- Yaşar, D. & Sözbilir, M. (2014). 2007 Türkiye ve 2008 Almanya Nordrhein Westfalen Eyaleti Gymnasium kimya dersi öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3), 135-162.

- Yavuz, M., & Derinbay, D. (2014). Türkiye'de ortaöğretime geçiş için bir model önerisi. *Cumhuriyet'in Kuruluşundan Günümüze Eğitimde Kademeler Arası Geçiş ve Yeni Modeller Uluslararası Kongresi (ss. 181-199) içinde. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.*
- Yazıcı, İ. (2009). *Türk ve Kanada eğitim sistemlerinin karşılaştırılması* (Yayın No. 241841) [Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul]. Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldız, D. (2015). Türkiye, Kore, Finlandiya ana dili dersi öğretim programlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 40(179)*, 89-110.
- Yılmazlar, M. & Çavuş, R. (2016). Türkiye ve Kosova ortaokul öğretim programlarının içerik açısından karşılaştırılması: Fizik konuları örneği. *Sakarya University Journal of Education, 206(3)*, 210-231.
- Yolcu, E. (2011). *1453'ten günümüze İstanbul Üniversitesi*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Yücel, H. A. (1994). Türkiye'de orta öğretim. Ankara: Kültür Bakanlığı
- Yükseköğretim Kanunu [YÖK] Kanunu. (1981). *Resmî Gazete*. (Sayı 2547 (Mükerrer)). Erişim tarihi: 23 Mayıs 2020, Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2007a). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*. Erişim tarihi: 23 Mayıs 2020; Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Turkiyenin-yuksekogretim-stratejisi.pdf>
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2007b). *Öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri (1982-2007)*. YÖK Yayınları.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2019). Türkiye Yükseköğretim Sistemi. YÖK Yayınları.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK]. (2023). *Pedagojik Formasyona Yönelik Bilgilendirme*. Erişim tarihi: 10 Mart 2024; Erişim adresi: <https://www.yok.gov.tr/HaberBelgeleri/BasinAciklamasi/2023/pedagojik-formasyona-yonelik-bilgilendirme.pdf>
- Yükseköğretim Kurumları Kılavuzu. (2020). *Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Kılavuzu*. ÖSYM Yayınları.

İnternet Kaynakları

- <http://www.oecd.org/israel/Education-Policy-Outlook-Country-Profile-Israel.pdf>
- http://www.turkishclass.com/picture_21829?gid=1
- <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=TUR>
- https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27deki_%C3%BCniversiteler_listesi
- <https://www.conservativetruth.org/article.php?id=4195>
- <https://www.itu.edu.tr/tarihce>
- <https://www.setav.org/turkiyede-ogretmen-egitmeni-sorunu/>
- <https://www.timesofisrael.com/some-schools-set-to-reopen-as-israel-gingerly-steps-toward-normalcy/>
- <https://www.timesofisrael.com/the-kids-are-not-all-right-expert-warns-and-that-spells-danger-for-israel/>
- <http://www.boun.edu.tr/tr-TR/Content/Genel/Tarihce.aspx>
- <https://www.marmara.edu.tr/universite/genel/tarihce/>
- <https://www.yildiz.edu.tr/sayfa/ÜNİVERSİTEMİZ/TARİHÇE/1https://www.yildiz.edu.tr/sayfa/ÜNİVERSİTEMİZ/TARİHÇE/1https://www.yildiz.edu.tr/sayfa/ÜNİVERSİTEMİZ/TARİHÇE/1>